SOTSIALISTLIKULT MAJANDUSELT KOMMUNISTLIKULE MAJANDUSELE

A. KÖÖRNA

KAKS MAJANDUS-SÜSTEEMI-KAKS ARENEMIS-TEED

Kommunismi võit ei tule iseenesest. Igaüks meist peab oma tööga lähendama seda võitu. Et aga olla teadlik töötaja, on vaja tunda NLKP programmi põhiseisukohti.

Brošüüris antaksegi NLKP programmi põhiseisukohtade alusel ülevaade kapitalismi hukkumise ja kommunismi võidu majanduslikust paratamatusest ning iseloomustatakse kapitalistliku ja sotsialistliku maailmasüsteemi majanduslikku võistluse käiku käesoleval ajal.

Missugune on aga inimkonna tulevik, kuhu viib maailma arenemine? Ka sellele küsimusele leiame brošüüris vastuse. Meie ajastul arenevad sündmused vääramatult sotsialismi, kommunismi suunas. Imperialismil ei ole enam jõudu seda protsessi seisma panna. Kommunism on kogu inimkonna tulevik.

Arh.-ekz.

A-24486

A. KÖÖRNA

Kaks majandussüsteemi — kaks arenemisteed

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1962

33M
K98

Kaane kujundanud
J. Kuusik

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
53897

SISSEJUHATUS

Missugune on inimkonna tulevik? Kuhu viib maailma arenemine? Need on küsimused, mis tänapäeval on muutunud poliitikategelaste, filosoofide ja ajaloolaste huviainest maailma kõigi rahvaste tähtsaimaks arutlusobjektiks.

Juba XVIII sajandi utopistid unistasid niisugusest tuleviku ühiskonnast, kus ei oleks sotsiaalset ega varanduslikku ebavõrdsust, ülekohut ja ühe inimese ekspluateerimist teise inimese poolt.

Rohkem kui sada aastat tagasi kuulutasid mõnisada kommunisti esmakordselt avalikult kogu maailmale, et kapitalismi hukkumine ja kommunismi võit on ühtviisi paratamatud. K. Marx ja F. Engels sõnastasid «Kommunistliku partei manifestis» kommunistide eesmärgi ja tõestasid teaduslikult, et kommunismi võit on ajalooliselt möödapääsmatu.

Sel ajal kommunistide väike salk heitis julge väljakutse kogu maailma kodanlusele. Kapitalism oli täis elujõudu, ta hõlmas järjest laialdasemaid territooriume ja lülitas oma orbiiti ikka uusi rahvaid. Kuid see ei heidutanud kommuniste, kes teadsid, et ajaloo seaduspärane käik viib vääramatult kommunismile. Ja nad ei eksinud. Nüüd on kommunism saanud unistusest reaalseks jõuks.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress võttis vastu konkreetse, teaduslikult põhjendatud kommunistliku ühiskonna ülesehitamise programmi.

Kommunismi ülesehitamine Nõukogude Liidus ei toimu isoleeritult. Kommunismi teele asuvad järk-järgult ka teised sotsialistliku maailmasüsteemi maad ja rahvad. Vääramatult peavad sellele teele astuma ikka uued ja uued maad, pöörates selja vanale, oma aja ära elanud kapitalistlikule süsteemile. NLKP uus programm, mis on meie ajastu kommunistlik manifest, analüüsib teaduslikult täna-

päeva ühiskonna arenemisseadusi. Selle alusel tehakse ainuõige järeldus, et kapitalistlik maailmasüsteem tervikuna on küps proletariaadi sotsiaalseks revolutsiooniks. Magistraaltee kommunismi juurde on rajatud. Varem või hiljem asuvad sellele teele kõik rahvad.

NLKP uus programm kui marksistlik-leninliku teooria tähtsaim dokument vastab seega kogu maailma rahvaid huvitavale küsimusele nende tulevikust. Ta on kompassiks, mis aitab inimkonnal orienteeruda ühiskondliku elu põhiküsimustes, aitab mõista seda, kuhu arenevad sündmused tulevikus. Seepärast on ta äratanud kõige elavamat huvi maailma avalikkuses, kutsudes esile meie sõprade heakskiidu ja imetluse, vaenlaste iroonia ja hammaste kiristamise. Kuid kogu maailm on sunnitud tunnistama kommunismi ehitamise programmi reaalsust ja grandioossust.

Iga nõukogude inimene peab põhjalikult tundma õppima seda ülitähtsat dokumenti ja oma igapäevase tööga andma maksimaalse panuse uue ühiskonna ülesehitamiseks.

Käesolevas brošüüris selgitatakse NLKP uue programmi seisukohti kapitalismi hukkumise ja kommunismi võidu paratamatusest majandusteaduslikust vaatekohast.

I. AJALUGU ON LANGETANUD KAPITALISMILE SURMAOTSUSE

1. MAAILMA KAPITALISMI KRIIS

Jõudude vahekorra muutumine sotsialismi kasuks. Oma teoses «Kapital» ennustas K. Marx kapitalismi paratamatut hukkumist: «Kapitali monopol muutub ahelateks sellele tootmisviisile, mis kasvas üles koos temaga ja tema all. Tootmisvahendite tsentralisatsioon ja töö ühiskondlustamine jõuavad sellise punktini, kus nad muutuvad ühtesobimatuks nende kapitalistliku kestaga. See purustatakse. Lööb kapitalistliku eraomandi tund. Ekspropriееrijad ekspropriееritakse.»[1]

«Kapitali» ilmumisest on möödunud ligi sada aastat. Selle aja jooksul on maailm põhjalikult muutunud, kuid Marxi ideed on käesoleval ajal niisama aktuaalsed ja õiged kui tema eluajalgi.

Osal meie planeedist on ajalugu täide saatnud Marxi ennustuse. 1917. aastal võitis Venemaal sotsialistlik revolutsioon ja $^1/_6$ maakera territooriumil lõi kapitalistliku eraomandi viimne tund. Võitnud proletariaat ekspropriееris ekspropriaatorid.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooniga algas uus ajastu inimkonna arenemises. Selle ajastu peamiseks sisuks on kapitalismilt kommunismile üleminek. Oktoobrirevolutsioon viis Venemaa, maailma ühe suurema maa, sotsialismi teele. Ta pani vappuma maailma kapitalismi alussambad; maailm lõhenes kaheks vastandlikuks süsteemiks — kiiresti arenevaks ja kasvavaks sotsialismiks ning roiskuvaks, surevaks kapitalismiks. Sellega algas kahe vastandliku ühiskonnasüsteemi võitluse ajastu, sot-

[1] K. Marx, Kapital, I kd., Tallinn, 1953, lk. 662.

sialistlike revolutsioonide ja rahvusliku vabastuse revolutsioonide ajastu, imperialismi kokkuvarisemise ja koloniaalsüsteemi likvideerimise ajastu, üha uute rahvaste sotsialismi teele asumise, kogu maailmas sotsialismi ja kommunismi võidulepääsu ajastu.

V. I. Lenin, kes arendas edasi Marxi ja Engelsi õpetust sotsialistliku revolutsiooni võidust uutes ajaloolistes tingimustes, nägi geniaalselt ette seda võimalust, et imperialismi revolutsiooniline purustamine ei toimu kogu maailmas üheaegselt. Kapitalismi ebaühtlase arenemise tõttu toimuvad revolutsioonid eri maades eri aegadel. Seepärast tekib ajalooline periood — sotsialismi, kommunismi võidu ja kapitalismi kokkuvarisemise periood, mis kestab sotsialismi täieliku võiduni, kapitalismi lõpliku likvideerimiseni kogu maailmas.

See on kapitalismi üldkriisi periood. Seda iseloomustab järjest uute maade väljalangemine kapitalismist; imperialismi positsioonide nõrgenemine majanduslikus võistluses sotsialismiga; imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemine; imperialismi vastuolude teravnemine riiklik-monopolistliku kapitalismi arenemise ja militarismi kasvu tagajärjel; kapitalistliku majanduse sisemise ebakindluse ja roiskumise süvenemine; töö ja kapitali vahelise võitluse tugevnemine; kapitalistliku maailmamajanduse vastuolude järsk teravnemine; poliitilise reaktsiooni enneolematu tugevnemine kõigis suundades, kodanlike vabaduste likvideerimine ja fašistlike türanniarežiimide kehtestamine reas maades; kodanluse poliitika ja ideoloogia sügav kriis.

Esimene maailmasõda ja Oktoobrirevolutsioon panid aluse kapitalismi üldkriisile. Teise maailmasõja ning Euroopa ja Aasia maades toimunud sotsialistlike revolutsioonide käigus arenes välja kapitalismi üldkriisi teine etapp. Viiekümnendate aastate teisel poolel astus maailma kapitalism selle kriisi uude, kolmandasse etappi.

Mis iseloomustab kapitalismi üldkriisi tänapäeval, eriti selle kolmandat etappi? Kõigepealt iseloomustab seda sotsialismi võidukäik Euroopa ja Aasia maade rühmas, kus elab üks kolmandik inimkonnast, sotsialismi eest võitlevate jõudude võimas kasv kogu maailmas ning imperialismi positsioonide pidev nõrgenemine majanduslikus võistluses sotsialismiga.

Missugune on jõudude vahekord maailmas käesoleval ajal?

Tabel 1

Jõudude vahekord maailmas 1961. aastal

	Pindala		Elanikkond	
	milj. km²	protsent	milj. in.	protsent
Sotsialistlik maailm	35,1	25,9	1072	35,5
Ülejäänud maailm	100,3	74,1	1945	64,5
Kogu maailm	135,4	100,0	3017	100,0

Toodud tabelist on näha, et sotsialistlik maailm hõlmab üle veerandi maakera territooriumist ja sellel elab üle kolmandiku (35,5 protsenti) maakera rahvastikust. Ülejäänud maailmas toimuvad praegu niisugused protsessid, mis muudavad tulevikus jõudude vahekorra veelgi enam sotsialistliku maailma kasuks. Imperialismijõudude mõjusfäär väheneb järjest. Mittesotsialistlikus maailmas iseloomustavad jõudude asetust järgmised andmed.

Tabel 2

Territooriumi ja rahvastiku jagunemine mittesotsialistlikus maailmas 1961. aastal

	Pindala		Elanikkond	
	milj. km²	protsent	milj. in.	protsent
I. Imperialistlikud suurriigid (Ameerika, Inglismaa, Lääne-Saksamaa, Prantsusmaa, Jaapan, Itaalia) ja nende asumaad	18,6	13,7	541,5	17,9
II. Kõik asumaad, poolasumaad ja dominioonid	14,2	10,5	85,4	2,8
III. Endised asumaad, poolasumaad, kes saavutasid sõltumatuse pärast 1919. aastat (ilma sotsialistlike riikideta)	72,2	53,4	1228	40,7

Tabelis 2 toodud andmetest järeldub, et vahetult imperialistlike suurriikide käes on praegu 13,7 protsenti maakera pindalast ja 17,9 protsenti rahvastikust. Asumaade rahvad ning enamik endiste asumaade ja poolasumaade rahvastest, kes aastasadade vältel on oma nahal tunda

saanud imperialistlike peremeeste võimutsemist, võitlevad imperialismi vastu, ja neid me ei ole õigustatud lugema imperialismijõudude reserviks, milleks nad olid imperialismi tekkimisel. Paljud endistest asumaadest võtavad oma majandusliku ja kultuurielu ülesehitamisel eeskujuks sotsialistliku maailma ning pöörduvad sotsialistlike maade poole vastava abi saamiseks.

Kapitalism oli sunnitud käesoleva sajandi esimesel poolel loovutama ühe tüki teise järel. Venemaa ja Mongoolia väljalangemisele kapitalistlikust süsteemist järgnes pärast Teist maailmasõda paljude riikide asumine sotsialistlikule arenemisteele. Selle tulemusena muutus sotsialism maailmasüsteemiks. Imperialism ei olnud võimeline tõkestama sotsialistlike revolutsioonide teed Euroopas ja Aasias. Tema katsed pidurdada sotsialistlike riikide majanduslikku kasvu läksid samuti nurja. Ja nii ongi üldkriisi kolmandal etapil kujunenud jõudude vahekord selliseks, et sotsialistlik maailmasüsteem on juba inimühiskonna arenemise otsustavaks teguriks.

Imperialistlike jõudude positsioonid lõid kõikuma veel selle tõttu, et imperialism on käesolevaks ajaks juba peaaegu ilma jäänud oma tähtsatest reservidest — asumaadest. Imperialistlik koloniaalsüsteem hakkas pärast Teist maailmasõda kõigist õmblustest kärisema. Rahvusliku vabastuse revolutsioonide tormiline võidukäik Aasia ja Aafrika maades oli võimalik seetõttu, et sotsialism kujunes võimsaks jõuks. Sotsialismi maailmasüsteemi rahvad toetavad ja innustavad asumaade rahvaste revolutsioonilist vabanemist. NLKP XXII kongressi ajaks oli koloniaalimpeeriumide rusudel tekkinud 42 iseseisvat riiki.

Aastail 1919—1961 arenes koloniaalmaade vabanemise protsess järgmiselt.

Tabel 3

Asumaade rahvastik ja territoorium aastail 1919—1961

Aastad	Rahvastik		Territoorium	
	milj. el.	protsent maakera rahvastikust	milj. km²	protsent maakera territooriumist
1919	1230	69,2	104,5	77,2
1961	85	2,8	14,2	10,5

Imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemisprotsess on kõige intensiivsem just viimastel aastatel. Aastail 1945—1960 said iseseisvaks 35 riiki, kus elab 821 miljonit inimest. Praegu on koloniaalses sõltuvuses veel ainult umbes 70 miljonit inimest, mis moodustab 2,5 protsenti maakera rahvastikust. Võib täie õigusega öelda, et imperialismi koloniaalsüsteem on kokku varisenud, ja küsimus on praegusel ajal vaid selles, et lõplikult likvideerida häbiväärne koloniaalsüsteem.

Asumaad olid imperialistlike metropolide üheks peamiseks rikastumise allikaks. Aastasadu ekspluateeris käputäis imperialistlikke koloniaalriike maakera rahvastiku enamikku. Peamiselt just selle arvel võis tekkida maailmas niisugune olukord, kus väike grupp imperialistlikke riike on saavutanud kõrge tööstusliku arenemistaseme, kuna teiselt poolt kaks kolmandikku maakera rahvastikust elab majanduslikult nõrgalt arenenud, mahajäänud maades. Vahe arenenud ja mahajäänud maade majanduslikus arenemistasemes on niivõrd süvenenud, et käesoleval ajal toodavad nõrgaltarenenud maad ainult 10 protsenti kapitalistliku maailma tööstustoodangust, 3 protsenti masinatest ja seadmetest ning 5 protsenti metallurgiatoodangust. Nõrgaltarenenud Aasia ja Aafrika maades on aastatulu iga elaniku kohta arvestatuna 20—25 korda väiksem kui Ameerika Ühendriikides.

Imperialistlikud riigid püüavad ka veel nüüd ära kasutada endiste asumaade mahajäämust, mille nad on ise tekitanud. Ebavõrdse kaubavahetuse ja oma kapitalide ekspordi kaudu jätkavad nad nõrgaltarenenud maade ekspluateerimist. Kuid koloniaalse ekspluateerimise õitseaeg on juba seljataha jäänud. Vabanenud maad saavad tugineda nüüd sotsialismi maailmasüsteemile, kes osutab neile igakülgset majanduslikku, tehnilist ja kultuurialast abi. NSV Liit ja teised sotsialismimaad aitavad endistel asumaadel kätte võita tõelist majanduslikku iseseisvust ja sõltumatust.

NLKP uues programmis hinnatakse meie ajastu uute nähtuste tähtsust järgmiselt: «Kapitalistliku korra likvideerimine suures maade rühmas, sotsialistliku maailmasüsteemi arenemine ja tugevnemine, koloniaalsüsteemi lagunemine ja vanade impeeriumide kokkuvarisemine, vabanenud maade majanduse koloniaalse struktuuri purustamise algus, majanduslike sidemete laienemine nende maade ja

sotsialismimaailma vahel — kõik see süvendab kapitalistliku **maailmamajanduse kriisi.»**[2]

Riiklik-monopolistlik kapitalism. Sotsialistliku maailmasüsteemi kasv ja arenemine ning kapitalismi kriisi süvenemine näitab, et XX sajandi teise poole kapitalistlik süsteem ei ole enam see, mis sajandi algul või möödunud sajandil. Uued nähtused ilmnevad ka kapitalismi sisemises majanduslikus ja poliitilises arengus.

Riiklik-monopolistlik kapitalism, mis hakkas arenema juba enne Esimest maailmasõda, läbib nüüd kapitalismi kõiki elualasid.

NLKP uues programmis püstitatud teoreetiliste probleemide hulgas on tähtsal kohal tänapäeva kapitalismi uute nähtuste hinnang. Esmakordselt meie partei ametlikus dokumendis on monopolistliku kapitalismi iseloomustamisel seatud esikohale imperialismi modifitseerumine riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks. V. I. Lenin nägi juba Esimese maailmasõja ajal geniaalselt ette, et monopolistlik kapitalism kasvab ümber riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks. Tänapäeva tegelikkus on täiel määral kinnitanud leninlikku prognoosi. Esimene maailmasõda, 1929.—1933. aasta äärmiselt sügav ja purustav majanduskriis, Teine maailmasõda, militarism ja poliitilised vapustused kiirendasid monopolistliku kapitalismi ümberkasvamist riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks.

Mis on riiklik-monopolistlik kapitalism? Ettekandes NLKP programmist NLKP XXII kongressile ütles N. S. Hruštšov: «Riiklik-monopolistlik kapitalism seisab selles, et monopolide jõud ja riigi jõud on ühinenud üheks mehhanismiks, mis allutab kõik rahvuse elu küljed finantsoligarhia huvidele.»[3]

Riiklik-monopolistliku kapitalismi probleem on tänapäeval üks tähtsamaid. Ei ole võimalik anda õiget hinnangut kapitalistliku süsteemi arenemisele, lähtumata riiklik-monopolistliku kapitalismi marksistlik-leninlikust iseloomustusest. Riigi osatähtsuse alahindamine majandusèlus, mis oli omane mõnedele nõukogude majandusteadlastele

---

[2] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 27.

[3] N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressile, Tallinn, 1961, lk. 14.

30-ndatel aastatel, teiselt poolt tema ülehindamine, mis on iseloomulik kodanlikele majandusteadlastele ja parempoolse sotsiaaldemokraatia teoreetikutele, annab moonutatud, väära aluse kapitalistliku ühiskonna majandusliku ja poliitilise elu analüüsimiseks. Kodanlikud majandusteadlased tahavad riiklik-monopolistlikku kapitalismi näidata igal võimalusel roosas, idüllilises valguses. Ülistatakse riigi osatähtsust majanduselus. Riik olevat suuteline vabastama kapitalismi kõigist pahedest — tootmisanarhiast, majanduskriisidest, klassivõitlusest ja sotsiaalsetest vastuoludest. Niisugust riiki nimetavad kodanlikud propagandistid «üldise heaolu riigiks». Riiklik-monopolistlikule kapitalismile antakse aga selliseid kõlavaid nimetusi, nagu «rahvakapitalism», «demokraatlik kapitalism». Reformistid ja revisionistid loevad teda isegi peaaegu sotsialismiks. Taolisi nimetusi «põhjendatakse» ka vastavate «teooriakestega», et luua illusiooni kodanlikust riigist kui monopolide suhtes iseseisvast, klassidest kõrgemalseisvast organist.

Selliste «teooriatega» loodetakse «tõestada», nagu ei oleks Marxi ja Lenini poolt avastatud kapitalismi majandusseadused enam jõus. Majandus olevat allutatud riigile ja arenevat plaanipäraselt, kriisideta.

Monopolistliku kapitalismi ümberkasvamine riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks on toonud kaasa tõepoolest mitmeid uusi olulisi nähtusi kapitalismi majanduslikus ja sotsiaal-poliitilises struktuuris, kuid kapitalismi olemus põhiliselt ei ole muutunud.

Endiselt on kapitalistlik eraomandus jäänud selle tootmisviisi aluseks. Proletariaadi ekspluateerimise teel saadav kasum on nüüd niisama tootmise eesmärgiks, kapitalistide tegevuse stiimuliks, nagu sada aastat tagasi. Tootmisanarhia ja kriisid iseloomustavad ikka veel kapitalistlikku majandust.

Inglise ajaleht «Daily Worker» kirjutas: «Meil on perioodiliselt korduvad kriisid — suured ja väikesed, sotsiaalselt lõhestatud rahvas... Kuidas me saame planeerida Inglismaa majanduse arenemist, kui otsused tootmise kohta tehakse kapitalistlike monopolistide poolt.» Niisugusel seisukohal on peale marksistide ka objektiivselt mõtlevad, progressiivsed majandusteadlased. 1961. aastal ilmunud raamatus «Has Capitalism Changed» («Kas kapitalism on muutunud») tunnistavad rahvusvahelisest sümpoo-

sionist osavõtjad: «Ei riik ega keegi teine ei saa muuta kapitalismi selleks, mis ta tegelikult ei ole.»[4]

Missugused on siiski uued momendid, mis iseloomustavad riiklik-monopolistlikku kapitalismi? Riigi ja monopolide jõud on ühtne mehhanism monopolide rikastamiseks, töölisliikumise ja rahvusliku vabadusvõitluse mahasurumiseks, kapitalistliku korra päästmiseks ja agressiivsete sõdade ettevalmistamiseks.

Riik on monopolistliku kodanluse asjadevalitsemise komiteeks juba monopolistliku kapitalismi tekkimisest peale. Kui varasematel aegadel monopolistlik kodanlus püüdis avaliku arvamuse eest oma osavõttu riigiaparaadi tööst veel varjata, eelistades saata sinna oma esindajaid — advokaate ja teisi usaldusmehi, siis käesoleval ajal on suurmonopolistid ise ministriteks, kubernerideks jne. Tüüpiliseks näiteks on praegune Ameerika Ühendriikide valitsus. President J. Kennedy ja tema vend Robert, kes on kohtuministriks, kuuluvad Bostoni finantsässade gruppi. Ford Motor Company, ühe suurima monopoli president R. Mac Namara on kaitseministriks, Rockefelleri fondi president D. Rusk on riigisekretär, panga «Dillon, Reed and Co» omanik D.Dillon on rahandusminister. New Yorgi osariigi kuberneriks on Ameerika üks suurim finantstuus miljardär N. Rockefeller jne.

Monopolide ja riigi jõud on ühendatud peale isikliku uniooni veel majanduslikul pinnal. Riigi kätte on koondatud tähelepanuväärne osa majanduslikest ressurssidest. Seda kõigepealt riigistamise teel. Riigistamine, kollektiivse kapitalistliku omandi loomine riikliku omandi kujul on riiklik-monopolistliku kapitalismi üks olulisemaid tunnuseid.

Ameerika Ühendriikides kuulus 1945. aastal riigile üks viiendik töötleva tööstuse põhikapitalist, sealhulgas 4/5 sõjatööstuse põhikapitalist. Inglismaal kuulub riigile umbes 20 protsenti tööstusest, Prantsusmaal töötab 20 protsenti kõigist tööstustöölistest ja teenistujatest riigile kuuluvates tööstusettevõtetes. Saksa Föderatiivses Vabariigis on riigi omandiks 14 protsenti aktsiakapitalist. Eri maades on riikliku omandi osatähtsus erinev, kõikumise amplituudiga 15—35 protsendi piirides.

---

[4] Has Capitalism Changed? An International Symposium on the Nature of Contemporary Capitalism, Tokio, 1961, lk. 90.

Koos riikliku omandiga suureneb riigivõlg, kasvab elanikkonna maksukoormus, paisub riigieelarve. Riigivõlg Ameerika Ühendriikides on suurenenud sajandi algusest 1,2 miljardilt dollarilt 285,3 miljardi dollarini 1959. aastal. Riigieelarve, mille kaudu jaotatakse ümber maksumaksjate, s. o. peamiselt töötava elanikkonna tulud monopolide kasuks, moodustab näiteks Ameerika Ühendriikides 21 protsenti, Inglismaal 31 protsenti natsionaalsest tulust.

Riigi otseses käsutuses olevate majanduslike ressursside niisugune enneolematu kasv, riikliku sektori laienemine majanduses ongi riiklik-monopolistliku kapitalismi üks peamisi iseloomulikke tunnuseid. Riiklike ressursside suurenemine on tunduvalt tõstnud riigi osatähtsust majanduselus. Selle asjaolu silmaspidamine on eriti tähtis nende uute nähtuste analüüsimiseks, mis esinevad kapitalistlikus maailmas tänapäeval, monopolistliku kapitalismi ümberkasvamisel riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks.

Seal, kus riiklik-monopolistlik kapitalism on selgepiirilisemalt välja kujunenud, võtab riik aktiivselt osa kapitalistliku taastootmise protsessist ja avaldab sellele märgatavat mõju. Seda tehakse riiklike kapitalimahutustega, riiklike tellimuste abil, maksu- ja krediidipoliitikaga, väliskaubanduspoliitikaga, hindade ja palkade reguleerimisega, tooraine jaotamisega jt. meetoditega.

Riigist on saanud käesoleval ajal kapitalistlike monopolide peamine klient, kes ostab suure osa kaubatoodangust. Näiteks Ameerika Ühendriikides suurenesid riiklikud ostud järgmiselt: 9,7 protsendilt 1929. aastal 25,4 protsendini 1958. aastal natsionaalsest tulust. 1929. aastal oli riiklike ostude summa 8,5 miljardit dollarit, 1958. aastal 95,2 miljardit dollarit, seega kasv rohkem kui 11-kordseks. 1956.—1959. aastal moodustasid valitsuse ostud 20 protsenti natsionaalsest koguproduktist. Lõviosa sellest langes sõjaliste ostude arvele. Peale selle ostetakse farmeritelt kokku põllumajandussaaduste jäägid: 1947.—1959. aastal kokku 28 744 miljoni dollari väärtuses. 1959. aastal moodustasid need ostud 12,1 protsenti farmerite kogutoodangust. 1960. aastal osteti realiseerimata põllumajandussaadusi 5403 miljoni dollari eest. Inglismaal moodustasid riiklikud ostud 1957. aastal 18,5 protsenti natsionaalsest koguproduktist.

Riik investeerib osa vahendeist tööstusse ja teistesse rahvamajandusharudesse kapitalimahutustena. Näiteks

Prantsusmaal oli aastail 1952—1956 kapitalimahutuste kogusumma 8406 miljardit franki, sellest investeeris valitsus 4684 miljardit franki ehk ligi 56 protsenti.

Riik tegutseb aktiivselt kapitali eksportijana, teistele maadele majandusliku «abi» ja krediitide andjana, peamiselt selleks, et valmistada neis ette pinda oma eramonopolide tegutsemiseks ja allutada need maad nii majanduslikult kui ka poliitiliselt. Näiteks Ameerika Ühendriikide valitsus eksportis kapitali 1945. aastal 2,1 miljardit dollarit ehk 12,5 protsenti kogu kapitali ekspordist, 1958. aastal aga juba 18,3 miljardit dollarit ehk 31 protsenti kogu Ühendriikidest väljaveetud kapitalist. Sõjajärgseil aastail 1945—1960 on Ameerika Ühendriikide valitsus andnud nn. majanduslikku abi ja laenusid välisriikidele 80 miljardi dollari ulatuses. Peale selle mitmesuguste rahvusvaheliste krediidiorganisatsioonide kaudu, kus Ameerika kapitalil on domineeriv osa, veel 29 miljardit dollarit, seega kokku 109 miljardit dollarit. See summa on laenu saanud riikide poolt kulutatud Ameerika relvade ja muude kaupade ostmiseks, Ameerika kapitaliga välismaal töötavate ettevõtete laiendamiseks jne. — ühesõnaga Ameerika Ühendriikide valitsuse huvides ja Ameerika eramonopolide tegevuse soodustamiseks.

Ülal esitatust järeldub, et riik võib kasutada kapitalistliku taastootmise protsessi mõjutamiseks teatud reguleerivaid abinõusid. Eriti silmatorkavalt rakendatakse neid Ameerika Ühendriikides, kus sagedased ületootmise majanduskriisid sunnivad valitsust kriisi kunstlike vahenditega «pehmendama». Näiteks 1958. aasta kriisi ajal kasutas Ameerika Ühendriikide valitsus konjunktuuri kunstlikuks elustamiseks järgmisi riiklik-monopolistlikule kapitalismile iseloomulikke meetodeid: esiteks, suurendati järsult riiklikke sõjalisi tellimusi. 1958. aasta teises kvartalis sai tööstus sõjalisi tellimusi 8,5 miljardi dollari väärtuses, kuna kriisi eel oli normaalne tase 3,2 miljardi dollari piirides. Teiseks, novembrist 1957 kuni aprillini 1958 alandati 4 korda laenuprotsenti (3,5 protsendist 1,75 protsendini). Kolmandaks, suurendati riiklikke kapitalimahutusi teedeja elamuehitusse 5,4 miljardi dollarini. Näiteks 1958. aasta teises ja kolmandas kvartalis assigneeriti teede ehitamiseks 3 miljardit dollarit ehk 80 protsenti rohkem kui samal perioodil 1957. aastal. Neljandaks, täiendavalt assigneeriti 2 miljardit dollarit ekspordi finantseerimiseks.

Loomulikult ei saanud need abinõud kriisi likvideerida, kuid tuleb siiski konstateerida nende mõju kriisi kulgemisele. Konjunktuuri elustati eelarveliste vahendite arvel. See tähendab, maksumaksjate, töötava elanikkonna arvel, kelle kaela veeretatigi kriisiraskused, monopolidele kriisist tekitatud kahjud.

Riiklik-monopolistliku kapitalismi tingimustes ilmuvad seega uued momendid ja iseärasused kapitalistlikus tsüklis, mida võib seletada ainult riiklik-monopolistliku kapitalismi iseloomulike joontega, mis käesolevaks ajaks on eriti reljeefselt välja kujunenud.

Riiklik-monopolistlikule kapitalismile on omane riiklike organite loomine, kelle ülesandeks on riikliku sektori juhtimine majanduses, «reguleerimine» jne. Näiteks Prantsusmaal eksisteerivad niisugused riiklikud organid, nagu Planeerimise Peakomissariaat, Krediidinõukogu, Investeerimiskomisjon, Riiklik Hindade Valitsus jt. Mõnel pool tehakse isegi katseid koostada majanduse arendamise perspektiivplaane. Prantsusmaal on näiteks välja töötatud perspektiivplaan aastaiks 1956—1965.

Kodanlikud majandusteadlased omistavad taolistele faktidele liialdatud tähtsust, soovides nende abil luua näilikkust, nagu oleks võimalik kapitalistlikku eramajandust planeerida ja ületootmise majanduskriise vältida. Niisugused teooriad on ametlikeks riiklikeks teooriateks ja nende autorid kodanlike valitsuste majandusnõunikeks. Näiteks endine Ameerika Ühendriikide presidendi nõuandja majandusküsimustes A. H. Hansen püüab tõestada, et Ameerika majandus on «automaatselt isereguleeruv», milles kriisid on välditavad. Riik võib stabiliseerivate ja kompenseerivate abinõudega konjuktuuri valitseda ja suunata. Üheks niisuguseks stabilisaatoriks on näiteks maksusüsteem. Tõusu faasis maksusumma suureneb ja riigieelarve tulud vähenevad. Majandusliku languse ajal riik assigneerib eelarvest suuri summasid konjuktuuri taaselustamiseks, mis põhjustab küll eelarve defitsiidi, kuid see kaetakse elavnenud tootmise ajal suurenevatest maksudest. Nii olevat automaatselt võimalik majanduskriise vältida.[5]

Teoreetiliselt on marksistlik-leninliku majandusteaduse poolt taolised seisukohad juba kummutatud. Need «teoo-

---

[5] Alvin H. Hansen, Business Cycles and National Income, New York, 1951, lk. 663.

riad» on osutunud ka praktiliselt ebaõigeteks. Perioodiliselt korduvad kriisid Ameerika Ühendriikides ei jäta nendes teooriates kivi kivi peale. Kodanlike majandusteadlaste poolt koostatavaid majanduse arendamise «plaane» ei saa võrrelda sotsialistliku ühiskonna rahvamajanduse arendamise teaduslike plaanidega. «Planeerimine» kapitalistlikes maades väljendab põhiliselt riiklike investeeringute «jaotamist» rahvamajandusharude vahel, selle või teise tööstusharu vahel, selle või teise tööstusharu tehnilist rekonstrueerimist jm., kuid ka sel juhul jäävad need «plaanid» enamikus täitmata.

Mis puutub aga «perspektiivplaanidesse», siis on need vaid optimistlikud prognoosid, ennustused, propagandistlikud dokumendid, mis püüavad hajutada kapitalistliku majanduse tõeliste süngete perspektiividega tekitatud pessimismi.

NLKP programmis üldistatakse riiklik-monopolistliku kapitalismi tõelist osa tänapäeva tegelikkuse analüüsi alusel järgmiselt: «Kapitalistliku majanduse riikliku reguleerimise katsed ei suuda kõrvaldada konkurentsi ega tootmise anarhiat, ei saa tagada majanduse plaanipärast arendamist ühiskonna ulatuses, sest tootmise aluseks jääb kapitalistlik omandus ja palgatöö ekspluateerimine. Kodanlikud teooriad «kriisideta» ja «planeeritavast» kapitalismist hajutab täielikult kogu tänapäeva kapitalistliku majanduse arengu käik. Riiklik-monopolistliku kapitalismi dialektika on selline, et kapitalistliku süsteemi tugevdamise asemel, mida kodanlus loodab, teravdab ta veelgi kapitalismi vastuolusid, vapustab kapitalismi kuni alustugedeni.»[6]

Riiklik-monopolistlikud abinõud soodustavad rikkuste koondumist finantsoligarhia kätte. Finantsoligarhia rikastub muinasjutuliselt. Riigiaparaati ja riiklikku sektorit majanduses kasutavad suurmonopolistid selleks, et nende kaudu osa natsionaalsest tulust enda kasuks ümber jaotada. Peamiseks kanaliks, mille kaudu tulusid ümber jaotatakse, on riigieelarve. Käesoleval ajal kulutatakse Ameerika Ühendriikides ja teistes kapitalistlikes maades suurem osa eelarvest sõjaliste tellimuste eest tasumiseks ja sõjavägede ülalpidamiseks. 1960. aastal ostis Ameerika

---

[6] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 25.

Ühendriikide valitsus eramonopolidelt kaupu 99,6 miljardi dollari eest, mis moodustab ühe viiendiku natsionaalsest koguproduktist. Sellest olid 1960/61. eelarveaastal riiklikud sõjalised tellimused 26,5 miljardit dollarit, millest omakorda 5 miljardit dollarit kulutati rakettide, 4,8 miljardit lennukite ja lennuväe varustuse, 3 miljardit elektroonika- ja sidevahendite ostmiseks jne. Riiklikelt tellimustelt makstavad kasumid on harilikult palju suuremad kui eratellimustelt saadav kasum.

Teiseks eramonopolide rikastumise allikaks on riiklikud ettevõtted. Need müüvad kaupu ja teenuseid eramonopolidele keskmistest turuhindadest palju madalamalt. Seepärast paljud riiklikud ettevõtted töötavad kahjumiga, mis kaetakse maksumaksjate taskust riigieelarve kaudu. Näiteks Prantsusmaal on riiklike ettevõtete iga-aastane kahjum 60—70 miljardit franki.

Riik võtab endale ebarentaablite või madala rentaablusega ettevõtete finantseerimise. Erakapital niisugustest ettevõtetest loobub, kuigi need etendavad olulist osa majanduses. Niisugusteks kitsaskohtadeks on paljudes kapitalistlikes maades elektrienergia, kivisöetööstus, mõned transpordiharud jt. Investeeringud ei kindlusta siin keskmise kasumi saamist ja seepärast nad riigistatakse. Riik müüb toodangut madalate hindadega ja kannab kahju riigieelarve kuludesse. Tekkinud puudujäägi katab maksumaksja.

Riiklik-monopolistlik kapitalism tõstab tootmise ühiskonnastamise astet. Riiklik monopol on ühiskonnastamise kõrgeim vorm kapitalistliku korra ajal. Tootmise ühiskonnastamine on käesoleval ajal astunud suure sammu edasi seoses monopolistliku kapitalismi ümberkasvamisega riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks. Kui 1909.—1910. aastal töötas Ameerika Ühendriikide suurettevõtetes (tööliste arvuga üle 500) 33 protsenti töölistest, siis nüüd juba 62 protsenti. 500 suurmonopoli toodavad üle poole Ameerika Ühendriikide tööstustoodangust. Inglismaal töötab 980 suurettevõttes üks kolmandik kõigist töölistest. Saksa Föderatiivses Vabariigis kuulub 82 protsenti põhikapitalist suurtele aktsiaseltsidele (põhikapitaliga à 10 miljonit marka). Tootmise ühiskonnastamine valmistab ette materiaalseid tingimusi üleminekuks sotsialistlikule suurtootmisele. Seepärast NLKP uues programmis rõhutatakse uuesti leninlikku seisukohta: «Riiklik-monopolistlik kapita-

lism on kõige täielikum materiaalne ettevalmistus sotsialismile.»[7]

Niisiis, kui imperialistlik kodanlus paneb oma lootused riiklik-monopolistlikule kapitalismile, mis tema arvates päästvat kapitalismi hukkumisest, siis tuleb välja, et need lootused on rajatud liivale.

Riiklik-monopolistlik kapitalism teravdab kapitalismi vastuolusid, vastuolu tootlike jõudude ja kitsaks jäänud kapitalistlike tootmissuhete vahel, mis samuti näitab seda, et kapitalism on oma aja ära elanud ja peab loovutama koha sotsialismile, kommunismile.

Vastuolu tootlike jõudude ja kapitalistlike tootmissuhete vahel avaldub kõige eredamalt käesoleval ajal alanud teaduslik-tehnilise revolutsiooni tingimustes.

Tehniline progress ja kapitalismi vastuolude teravnemine. Inimkonna praegune põlvkond astub maailma ajaloos suurima teadusliku ja tehnilise pöörde perioodi. See on tootlike jõudude murrangulise arenemise periood.

Kapitalismi algperioodil toimus tehniline pööre üleminekuga käsitsi tootmiselt masinalisele tootmisele. Tööprotsesside mehhaniseerimine oli mitme sajandi jooksul tehnilise progressi põhisuunaks. Kapitalism võitis feodalismi lõplikult just sellega, et masinalise materiaalse tehnilise baasi alusel kindlustas kõrgema tööviljakuse kui feodalism oma käsitöö-tehnikaga. Kommunism võidab kapitalismi sellega, et ta kindlustab temale adekvaatse materiaalse tehnilise baasi alusel kõrgema tööviljakuse kui kapitalism. Teaduse ja tehnika pööre, mis areneb edukalt just sotsialismimaades, viib niisuguste võimsate tootlike jõudude loomisele, millega võib saavutada materiaalsete hüvede külluse. Teaduslik-tehniline pööre areneb järgmistes põhisuundades: tuumaenergia kasutamine, kosmose vallutamine, keemia arenemine (plastmasside, polümeeride, ülipuhaste metallide keemia), tootmise automatiseerimine.

Tehnilise pöörde peatuumaks käesoleval ajal on tööprotsesside automatiseerimine. Seda täiendab küberneetika arenemine, s. o. uus teadus keerukate protsesside ja operatsioonide juhtimisest, elektronarvutusmasinad, televisiooni ja raadio kasutamine tootmises, raketitehnika arenemine, pooljuhtide kasutamine jne.

---

[7] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 25.

Automaattehnika kasutamisel jääb töölise ülesandeks automaatmasinate kontrollimine, nendele ülesannete andmine, programmeerimine, aparatuuri sisse- ja väljalülitamine (viimast võib samuti automatiseerida). Automaatseadmed reguleerivad ja suunavad inimese vahelesegamiseta masinate tööd, transpordivad materjale, kontrollivad toodangu kvaliteeti ja pakivad valmiskauba. Ning seda kõike tehakse eksimatult, täpsemalt ja kiiremini kui seda teeb inimene. Elektronseadmed, mis talletavad oma «mälus» hulgaliselt andmeid, võimaldavad niisuguste masinate loomist, kus reguleeriv seade otsib iseseisvalt ja leiab kõige ratsionaalsema lahenduse vastavalt antud programmile.

Elektronseadmetega automaatmasinad võivad fantastilise kiirusega teha sadade tööliste töö, hoides tohutult kokku inimeste tööaega. Automatiseerimine vabastab tootlikud jõud nendest takistustest, mis tulenesid tööliste organismi suhteliselt piiratud omadustest. Nüüd võib tööprotsessi kiirendada rohkem kui selleks on tööline füüsiliselt suuteline. Sellest ei saa aga siiski järeldada, et inimese osatähtsus tänapäeva tootmises väheneb. Mingisugune elektronmasin, ka kõige suurema «mäluga» ja sadu kordi inimesest kiiremini töötav arvutusmasin ei saa asendada inimese loovat mõtet. Inimene on olnud ja jääb tootmisprotsessi otsustavaks teguriks. Kuid inimese tööfunktsioonid suunduvad ikka rohkem insener-tehnilisele alale, füüsilist tööd asendab teaduslik töö, vaimne töö, uute masinate konstrueerimine ja kontroll ning järelevalve masinate töö üle.

Teaduse ja tehnika revolutsioonil on ühiskonna tootmise arenemise seisukohast hindamatud tagajärjed. Praegu on isegi raske neid kõiki ja detailides ette näha, kuid juba nüüd võib öelda, et tehniline progress muudab põhjalikult tootmise struktuuri. Esikohale asuvad niisugused tööstusharud, nagu aatomienergeetika, keemiatööstus, automaat- ja elektronmasinate ehitamine. Tõrjutakse tagaplaanile kivisöetööstus, looduslikul toorainel baseeruv tekstiilitööstus, kaugemas tulevikus hakkab vähenema mustmetallurgia osatähtsus. Kogu tootmisaparaat tuleb tulevikus ümber korraldada.

Automatiseerimine toob kaasa tööviljakuse kolossaalse tõusu ja toodangu kiire suurenemise.

Järelikult rahvas, materiaalsete hüvede looja, on eluli-

selt huvitatud kiirest tehnilisest progressist, tehniliste uuenduste ja teaduse saavutuste operatiivsest tootmisse juurutamisest. Kuid kapitalismi tootmissuhted on teaduse ja tehnika revolutsiooni jaoks liiga kitsad. Seda revolutsiooni läbi viia ja tema vilju ühiskonna huvides kasutada võib ainult sotsialism.

Monopolide valitsemine põhjustab kapitalismi roiskumise tendentsi. Ühel või teisel perioodil, sel või teisel maal saavutab see tendents ülekaalu tootlike jõudude arenemise tendentsist. Peaaegu kogu teaduslik uurimistöö on kontsentreeritud monopolide kätte, kes kasutavad ka selle vilja. Näiteks Ameerika Ühendriikides on 90 protsenti kogu tööstusalasest teaduslikust uurimistööst 500 suurima monopoli käes, kellel on oma teadlased, laboratooriumid, mitmesugused teaduslikud asutused. Inglise-Hollandi naftakontsern «Royal Dutch Shell» kulutab aastas 20 miljonit naelsterlingit teaduslikuks uurimistööks. Tal on 16 laboratooriumi ja 5500 teaduslikku töötajat. Teadusliku töö tulemused patenteeritakse ja kuuluvad monopolidele, kelle tellimusel teadlased töötavad.

Peamine ala, millel rakendatakse teadlasi, on sõjatehnika täiustamine ja arendamine. Ameerika Ühendriikides läheb 42 protsenti ja Inglismaal 61 protsenti teaduslikuks tööks kulutatavatest summadest sõjalise suunaga tööde finantseerimiseks. Kõige kvalifitseeritumad teadlased mobiliseeritakse sõjalise tähtsusega teaduslikele töödele.

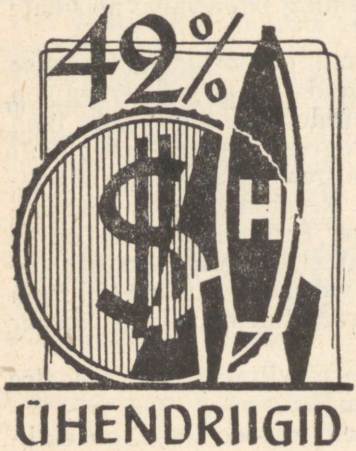

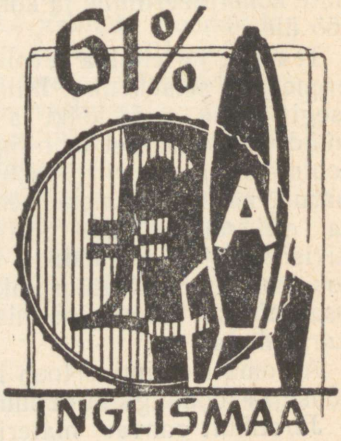

Elektronarvutusmasinad, infrapunased kiired, pooljuhid, raketitehnika jms. võeti esmakordselt kasutusse just sõjaasjanduses. Ameerika Ühendriikides on kõrgema kvalifikatsiooniga 20 000 teadlasest pooled rakendatud tööle tuuma- ja rakettrelva alal. Seevastu tsiviiltööstuse teaduslikule ja tehnilisele arendamisele ei pöörata kuigi suurt tähelepanu. Nii ei hooli Ameerika ja Inglise monopolid aatomienergia vahetult elektrienergiaks muutmise probleemi lahendamisest, sest aatomirelva tootmisest saavad monopolid suuremaid kasumeid. Peale selle ohustaks see gaasi-, nafta- ja kivisöetööstusse mahutatud kapitale.

Tõsiste probleemide ees seisab kapitalism seoses automatiseerimisega. Tööpuuduse suurenemine ja siseturu kahanemine massilise automatiseerimise puhul on kapitalismile lahendamatuks probleemiks. Tootmisvõimsuste suur alakoormatus süveneks veelgi. Seepärast on automatiseerimine kapitalistlikes maades algstaadiumis. Ameerika majandusteadlaste optimistlike arvestuste järgi jõuab praegune staadium tööstuse automatiseerimises põhiliselt lõpule 1970. aastaks. 1965.—1966. aastaks toodetakse seal ainult 50 protsenti tööpinkidest elektronkontrollseadmetega. Lääne-Euroopas võtab see protsess veelgi pikemat aega. Praegu ei ole Läänes isegi päevakorras täielikult automatiseeritud tehaste loomine. NSV Liidus need aga eksisteerivad. Kuid juba nüüd on automatiseerimine põhjustanud kapitalismimaades lahendamatute vastuolude süvenemist.

Automatiseerimise tagajärjel kasvab kapitalistlikes maades katastroofiliselt tööpuudus, teravneb vastuolu töö ja kapitali vahel. Üks kaasaja küberneetika loojaid, ameerika teadlane N. Winer kirjutab: «Automaatmasinate rakendamine põhjustab niisuguse tööpuuduse, millega võrreldes tootmise langus tänapäeval või isegi kolmekümnendate aastate kriis näivad meeldiva naljana.»[8] Inglise majandusteadlaste arvestuste järgi jääb 20 aasta pärast, kui oletada, et kogu tootmisprotsess automatiseeritakse, 60 protsenti kapitalistlike maade töölistest tööta. Chicago ülikooli uurimused näitavad, et Ameerika Ühendriikide mõnedes tööstusharudes vähenes automatiseerimise tagajärjel töötajate arv 63 protsenti, tööviljakus aga tõusis 382 protsenti. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni peadirektori aruandes öeldakse, et kui kapitalistlike maade autotööstuses jätkub au-

---

[8] Н. Винер, Кибернетика и общество, Moskva, 1958, lk. 166.

tomatiseerimise protsess, siis selles tööstusharus väheneb tööliste arv 4-kordselt. Aastail 1935—1959 juba vähenes Ameerika Ühendriikide autotööstuses tööliste arv 929 000-lt 732 000-ni.[9] Telefoniside automatiseerimine Ameerika Ühendriikides vähendas viimase viie aasta jooksul sidetöötajate arvu 33 000 võrra. Ameerika Ühendriikide sidetöötajate ametiühingu esimees kirjutab, et mehhaniseerimine ja automatiseerimine sisendavad hirmu ja põhjustavad tööpuudust. 1965. aastaks väheneb «Bell Company» (Ameerika telefoniside monopol) personal 200 000 inimese võrra. Elektronarvutusmasinad tõrjuvad välja sadu tuhandeid kontoriteenistujaid.

Ameerika tööminister Arthur Goldbergi andmeil suureneb 1962. aasta aprilliks inimeste arv tööturul 1,3 miljoni võrra. Kuid töökohtade arv väheneb automatiseerimise tagajärjel 1,8 miljoni võrra. Selleks, et kõiki töölisi tööle rakendada, peaks aga töökohtade arv suurenema 10,5 miljoni võrra. Ameerika ajakiri «Labour Research» teatab, et lähema viie aasta jooksul likvideeritakse Ameerika Ühendriikides 10 miljonit töökohta tehnilise progressi tõttu.[10]

Automatiseerimine teeb üleliigseks paljud erialad. Nende erialade töölised peavad ümber kvalifitseeruma. See tähendab tegelikult teise elu alustamist, õppimist, uue kvalifikatsiooni omandamist, mis enamikule töölistele käib üle jõu. Ettevõtjate arvates ei olevat vanemate ja keskealiste tööliste ümberkvalifitseerumine majanduslikult tasuv. Mida aga siis peavad need õnnetud inimesed ette võtma? Kapitalism määrab nad hukkumisele. Ameerika ametiühingute — Ameerika Tööföderatsiooni ja Tootmisametiühingute Kongressi (ATF-TAK) komisjon väidab: «Vallandatud töölistele on väga viletsaks lohutuseks töövõimaluste suurenemine inseneri või õpetaja erialal, riigiaparaadis ja kohalikes administratsioonides. Tööta vabrikutööline, kaevur või transporditööline ei saa järsku muutuda inseneriks või õpetajaks. Niisugune tööline ei saa endise palgaga kohta leida ka kaubanduses või lihtsalt teenijana.»

Seepärast on käesoleval ajal kapitalistlikes riikides töötute reservarmee suur ka neil aegadel, kui majanduses ei ole otseselt kriise. Ameerika Ühendriikides oli 1961. aasta veebruaris 5,7 miljonit täiesti töötut ja 3 miljonit pooltöö-

---

[9] «Automobile Facts and Figures», Washington, 1960, lk. 64.
[10] «Labour Research», mai, 1961.

tut. 1960. aastal oli 41 kapitalistlikus riigis, kus peetakse tööpuuduse statistikat, ametlikel, ilmselt vähendatud andmeil, üle 10 miljoni täielikult tööta töölise.

Eespool esitatud faktid kõnelevad sellest, et teaduse ja tehnika progress ei mahu enam kapitalistliku korra raamidesse. See on arenevatele tootlikele jõududele liiga kitsaks jäänud. Tegelikkus tõendab K. Marxi ja F. Engelsi sõnu, et «kodanlik ühiskond, kes on esile nõidunud nii võimsad tootmis- ja vahetusvahendid, on nagu nõid, kes ei suuda enam valitseda tema poolt esilemanatud maa-aluseid jõude».[11] NLKP programm üldistab tehnilise progressi alal kapitalistlikes maades kujunenud olukorda järgmiselt: «Monopolistliku kapitali valitsemise tingimustes pöördub tehniline progress töölisklassi vastu. Kasutades uusi vorme, kõvendavad monopolid töölisklassi ekspluateerimist. Kapitalistlik automatiseerimine jätab töölise leivast ilma — kasvab tööpuudus ja alaneb elatustase. Tehniline progress viib põhja üha uusi väiketootjate kihte. Imperialism kasutab tehnilist progressi peamiselt sõjalistel eesmärkidel. Ta pöörab inimmõistuse saavutused inimkonna enese vastu. Niikaua kui eksisteerib imperialism, ei saa inimkond oma tuleviku suhtes rahulik olla.»[12]

Tootmisaparaadi alakoormatus ja majanduskriisid. Tehniline progress, mis tähistab tootlike jõudude arenemist kaasaja ühiskonnas, süvendab vastuolu tootlike jõudude ja kapitalistlike tootmissuhete vahel. See vastuolu avaldub kapitalistliku ühiskonna kõikidel elualadel. Ta väljendub tootmisaparaadi suurenevas alakoormatuses, tootmise arenemistempo aeglustumises, sagedastes majanduskriisides.

13. veebruaril 1961. aastal peetud kõnes Ameerika Ühendriikide president J. Kennedy ütles: «Tootmisvõimsuste rakendamine on võtmeprobleemiks. Milliseid väiteid ja stiimuleid ka ei esitataks, ergutavad motiivid uuteks kapitalimahutusteks ettevõtete laiendamise ja seadmete täiendamise eesmärgil on nõrgad, kuna tootmisvõimsused on rakendatud vähem kui 80-protsendiliselt.» Tõepoolest, Ameerika Ühendriikides kui kapitalistliku maailma suurimas tööstusriigis on rakendatud ainult 70—80 protsenti tootmisvõimsustest. 1960. aasta lõpul oli näiteks niisugu-

---

[11] K. Marx ja F. Engels, Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1951, lk. 36.

[12] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 26.

ses tööstusharus, nagu keemiatööstus, koormatud ainult 75 protsenti tootmisaparaadist, värvilise metallurgia tööstuses 72 protsenti, ehitusmaterjalide tööstuses 70 protsenti, kautšukitööstuses 76 protsenti jne. Aastail 1953—1958 oleks Ameerika Ühendriigid saanud anda täiendavalt 200 miljardi dollari väärtuses toodangut, kui kogu tööjõud ja tootmisaparaat oleks täielikult rakendatud. Suuremal või väiksemal määral on tootmisvõimsuste krooniline alakoormatus iseloomulik ka teistele kapitalistlikele maadele. Terav konkurentsivõistlus turgude, kapitali rakendamise sfääride ja tooraine pärast, kapitalismi võimu territoriaalse sfääri ahenemine, turuprobleemi teravnemine süvendavad alakoormatust.

Kui kapitalism alles asendas feodalismi, suutis ta kindlustada tootmise kõrge kasvutempo. Üleminekuga imperialismile, roiskumise tendentsi süvenemisega aheldavad kapitalistlikud tootmissuhted ikka rohkem tootlikke jõude ning sellest ka tootmisvõimsuste suur alakoormatus ja aeglane arenemistempo. Ettekandes NLKP programmist partei XXII kongressile ütles N. S. Hruštšov: «Kapitalistliku süsteemi majandusliku arenemise tempo on muutunud aeglasemaks, jõudes reas maades vaevu ette elanikkonna kasvust, sagenevad majanduskriisid, eriti Ameerika Ühendriikides.»[13]

Viimase viie aasta jooksul (1956—1960) oli kapitalistliku süsteemi maades tööstustoodangu keskmine aastane juurdekasv 4 protsenti. Võrdluseks olgu tähendatud, et sotsialismimaades oli see samal ajal 13,5 protsenti. Üksikutes maades oli see järgmine: Ameerika Ühendriikides 2,5 protsenti, Inglismaal 3,6 protsenti, Kanadas 3,8 protsenti, Prantsusmaal 8,2 protsenti, Saksa Föderatiivses Vabariigis 8,8 protsenti, Itaalias 8,9 protsenti. Tööstustoodang, arvestatuna iga elaniku kohta, suurenes Ameerika Ühendriikides käesoleval sajandil järjest langevas tempos. 1900.—1929. aastal kasvas see keskmiselt 2,75 protsenti aastas, 1929.—1960. aastal 2,12 protsenti, viimastel aastatel (1953—1960) ainult 0,44 protsenti aastas. See tähendab, et Ameerika Ühendriikides tööstustoodangu aastane juurdekasv hädavaevalt ületab elanikkonna juurdekasvu.

---

[13] N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressile, Tallinn, 1961, lk. 13.

Lisaks sellele katkestavad perioodiliselt kapitalistliku taastootmise käiku majanduskriisid, mis eriti Ameerika Ühendriikides on sõjajärgsel perioodil sagenenud.

Käesoleva sajandi kuuest aastakümnest langeb kriiside arvele 24 aastat, 13 aastat langeb maailmasõdade arvele. Järelikult üle poole oma viimastest eluaastatest on kapitalism elanud sõdades ja kriisides. 7 aastat on olnud depressiooniaastad ja ainult 16 aastat 60-st olid elavnemise või tõusu aastad. Viimase 60 aasta jooksul on vapustanud kapitalismi 9 kõige purustavamat ja sügavamat kriisi.

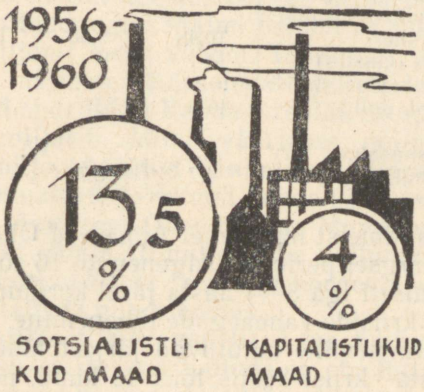

Sõjajärgseil aastail on kapitalistlik maailmasüsteem üle elanud ühe majanduskriisi — 1958. aastal, mis paiskas kapitalistliku maailma tootmise tagasi kahe aasta võrra, üksikutes suuremates kapitalistlikes riikides aga veelgi rohkem. 1958. aasta kriisi ajal vähenes tootmine tervikuna kapitalistlikus maailmas järgmiselt: metallurgiatööstuses 15 protsenti, tööpingitööstuses 29 protsenti, autotööstuses 15 protsenti jne. Järsult suurenes tööpuudus. Kümnes suuremas kapitalistlikus riigis oli 1958. aastal ametlikel andmeil üle 9 miljoni töötu. Rekordarvu saavutas Ameerika, kus täiesti töötuid oli 5,5 miljonit. Kui arvestada, et igal töölisel on veel 3—4 inimesest koosnev perekond, siis kannatas Ameerika Ühendriikides 1958. aastal tööpuuduse all 17—22 miljonit inimest. Iga kaheksas ameeriklane tundis hirmu ja perspektiivitust.

Peaaegu pool kapitalistliku maailma tööstustoodangust toodetakse Ameerika Ühendriikides. Seepärast avaldub

kriiside seaduse toime markantsemalt just seal. Sõjajärgseil aastail on Ameerika Ühendriikides olnud juba neli majanduskriisi. Toome nende kriiside iseloomustamiseks järgmised võrdlevad andmed.

Tabel 4

Ameerika Ühendriikides esinenud majanduskriiside võrdlev tabel

Näitajad	Kriisiaastad			
	1948/49	1953/54	1957/58	1960/61
Toodangu langus (protsentides maksimum- ja miinimumkuude vahe)	10,48	9,86	14,29	8,20
Languse kestus (kuudes)	14	9	8	9
Koguprodukti kaotus kriisi tõttu (miljard. doll.)	46	33	35	andmed puudu-vad
Töötute maksimaalne arv kriisi ajal (miljonites)	4,7	3,7	5,4	5,7

Esitatud andmeist nähtub, et Ameerika Ühendriikides on kriisid sõjajärgsel perioodil sagenenud. 16 sõjajärgsel aastal on keskmiselt iga 3—4 aasta järel kordunud kriisid. On silmatorkav kriiside vaheaegade lühenemine. See tähendab, et tõus ja elavnemine muutuvad järjest lühemaks. Pärast 1948/49. aasta kriisi kestis tõus 45 kuud, pärast 1953/54. aasta kriisi — 35 kuud, pärast 1957/58. aasta kriisi — 21 kuud. Sellest võime järeldada, et tootmise kasvu soodustavad tegurid on jäänud nõrgemaks ja kriise põhjustavad kapitalistliku taastootmise vastuolud muutunud teravamaks. Kodanlike majandusteadlaste jutud kapitalismi kriisideta arenemise võimalustest on sisutu demagoogia. Otseste faktide ees on nüüd ka kodanlus sunnitud tunnistama kriiside paratamatust. «New York Times Magazine» kirjutab: «Kahtlemata kõige tähtsamaks õppetunniks, ja see on ka kõigile nähtav, on see, et praegune majandus ikka veel allub tsüklilisusele. Ei ole midagi juhtunud, mis väldiks langust. Aeg-ajalt tekivad meil kindlasti uued langused (loe: kriisid — *A. K.*). Need on meie süsteemile arvatavasti omased.» Kriisid näitavad, et kapitalism kui majanduslik kord on tänapäeva arenenud tootlikele jõududele kitsaks jäänud. Kapitalism on sattunud vastuollu ühiskonna progressiga. Ühiskond jõuab arusaamisele, et kapitalismi likvideerimine vabastab tootlikud jõud kapitalistlikest kam-

mitsaist ja tagab ühiskonna kiire progressi jõukusele ja küllusele. Kriisid demonstreerivad kapitalismi kiskjalikku olemust.

Kriiside tõttu läheb ühiskonnale kaduma määratu suur hulk materiaalseid hüvesid, hävitatakse tootlikke jõude, töötav elanikkond kannatab puudust ja nälga. Kolme sõjajärgse kriisi tõttu (incl. 1960/61. aasta kriis) kandis Ameerika Ühendriikide majandus otsest kahju 114 miljardit dollarit, lisaks sellele veel kaudsed kahjud 300 miljardit dollarit, s. o. kokku rohkem kui Ameerika Ühendriikide kogu aastane natsionaalne tulu. 1958. aasta kriisi ajal andis Ühendriikide töötlev tööstus 60—65 miljardi dollari väärtuses vähem toodangut. Malmi toodeti 38 miljonit tonni ja terast 56 miljonit tonni vähem. Tootmine paisati tagasi 1943. aasta tasemele. Käesoleval ajal mädaneb ja rikneb Ameerika Ühendriikide Kauba-Krediidi Korporatsiooni ladudes 12,5 miljardi dollari väärtuses põllumajandussaadusi, kuigi miljonid töötud kannatavad nälga ja paljud on sunnitud toiduainete tarbimist nende kõrgete hindade tõttu vähendama. Ameerika Ühendriikide Maapanga programmi järgi on sööti jäetud 10 miljonit ha põllumaad, et toiduainete hindu kõrgel hoida ja veelgi kõrgemale kruvida. Selline on kapitalismi hundiloomus.

Imperialistlike riikide vahelised vastuolud teravnevad. Sügavate sisemiste vastuolude ja ebaühtlase arenemise mõjul teravnevad ka imperialistlike riikide ja mitmesuguste imperialistlike grupeeringute vahelised vastuolud. NLKP programmis öeldakse: «Kapitalismi arenemise ebaühtlus muudab jõudude vahekorda riikide vahel, teravdab nendevahelisi vastuolusid . . . Süvenevad vastuolud peamiste imperialistlike suurriikide vahel. Teises maailmasõjas lüüasaanud imperialistlike riikide majanduse taastamine toob kaasa imperialistliku konkurentsi ja konfliktide vanade sõlmede taassünni ning uute tekkimise. Eriti teravnevad Inglise-Ameerika, Ameerika-Prantsuse, Prantsuse-Lääne-Saksa, Ameerika-Lääne-Saksa, Inglise-Lääne-Saksa ja Jaapani-Ameerika jt. vastuolud. Paratamatult tekivad ja süvenevad imperialismileeris uued vastuolud.»[14]

NLKP programmi see tähtis tees tugineb marksismi põhiseisukohtadele ja tänapäeva tegelikkuse objektiivsele

---

[14] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 28 ja 30.

analüüsile. Sõjajärgsel perioodil on kapitalistlike maade majanduslikud ja poliitilised jõuvahekorrad oluliselt muutunud. See nähtub allpool (tabel 5) toodud andmetest peamiste imperialistlike riikide osatähtsuse kohta kapitalistliku maailma tööstustoodangus ja kaupade ekspordis.

Tabel 5

Peamiste imperialistlike riikide osatähtsuse muutumine kapitalistliku maailma tööstustoodangus ja ekspordis pärast Teist maailmasõda

Riik	Osatähtsus tööstustoodangus (protsentides)			Osatähtsus ekspordis (protsentides)		
	1948. a.	1960. a.	+ —	1947. a.	1960. a.	+ —
Ameerika Ühendriigid . . .	56,4	46,9	—9,5	32,5	18,4	—14,1
Lääne-Euroopa	28,8	34,5	+5,7	28,5	45,0	+16,5
Inglismaa	11,7	7,9	—3,8	9,8	9,0	— 0,8
Lääne-Saksamaa	4,3	10,4	+6,1	0,5	10,2	+ 9,7
Prantsusmaa	4,1	5,1	+1,0	4,0	6,2	+ 2,2
Itaalia	2,1	4,1	+2,0	1,4	3,3	+ 1,9
Jaapan	1,5	4,1	+2,6	0,4	3,6	+ 3,2

Kommentaaridetagi on selge, kuivõrd ebaühtlaselt on kulgenud sõjajärgsel perioodil majanduslik arenemine imperialistlikus süsteemis. Pärast Teist maailmasõda kaotasid peamistest konkureerivatest imperialistlikest riikidest sõjalise lüüasaamise tagajärjel oma endise tähtsuse Saksamaa, Itaalia ja Jaapan. Need riigid tootsid 1937. aastal 16,8 protsenti kapitalistliku maailma tööstustoodangust, 1948. aastal aga ainult 7,9 protsenti. Nende osatähtsus langes üle 2 korra. Inglismaa ja Prantsusmaa tööstuslik osatähtsus langes samuti, kuid vähem, Inglismaal 12,5 protsendilt 1937. aastal 11,72 protsendini 1948. aastal ja Prantsusmaal vastavalt 6 protsendilt 4,1 protsendini. Ainult Ameerika Ühendriikide osatähtsus kasvas silmanähtavalt. 1937. aastal tootsid Ameerika Ühendriigid 41,4 protsenti, 1948. aastal juba 56,4 protsenti kapitalistlike riikide tööstustoodangust. Ühendriigid haarasid oma nõrgenenud partnerite ja konkurentide turud ja laiendasid kiiresti ülemvõimu kapitalistlikus maailmas. NLKP programmis on öeldud: «Ameerika monopolistlik kapital, mida paisutasid sõjalised kasumid ja võidurelvastumine, on vallutanud tähtsamad tooraineallikad, müügiturud ja kapitali rakendamise sfäärid, rajanud omapärase koloniaalimpeeriumi ja muutunud

kõige suuremaks **ülemaailmseks ekspluataatoriks ... Ameerika Ühendriikide monopolistlik kodanlus on rahvusvahelise reaktsiooni peamine kants.»**[15] Pärast sõda jätkus Ameerika Ühendriikides tootmise kasv. 1960. aastal oli Ühendriikide tööstusliku tootmise indeks 164 (1947—1949=100). Seega kasv 64 protsenti. Ameerikast sai rahvusvahelise kodanluse eeskuju. Ameerika elulaadi hakati kodanluse propagandistide poolt kõigest jõust ülistama. Ameerika Ühendriikide majandusteadlased kiitsid saavutatud tõusu kui «igavest ja püsivat õitsengut». Ameerika ajakiri «Fortuna» kuulutas, et ameerika kaupade eksport vallutab kogu maailma jäädavaks ajaks. Ameerika monopolistlik kodanlus pidutses.

1948. aastal tabas Ühendriike esimene sõjajärgne majanduskriis, peagi järgnes sellele teine, siis kolmas. Ja 1958. aasta kriisi ajal langes Ameerika majanduslik prestiiž juba katastroofiliselt. Ameerika eeskuju ei meelitanud enam kedagi. Ameerika Ühendriikide kogemustele hakkasid teatud kapitalistlikud maad juba kriitiliselt vaatama. 1958. aasta majanduskriis, mis kõige tugevamalt tabas Ühendriike, näitas selgesti, et «Ameerika Ühendriigid kui kõige tugevam kapitalistlik suurriik on ületanud oma lagipunkti ja jõudnud loojangu perioodi».[16]

Ameerika Ühendriikide langust käesoleval ajal näitab eelkõige tema osatähtsuse vähenemine kapitalistliku maailma tööstustoodangus 9,5 protsendi võrra ja kapitalistlikul maailmaturul ekspordis 14,1 protsendi võrra. Juba pärast 1953/54. aasta kriisi aeglustus Ameerika Ühendriikides märgatavalt tootmise kasv. Tööstustoodang kasvas Ameerika Ühendriikides ja teistes peamistes imperialistlikes riikides aastail 1953—1960 järgmiselt.

	1960. a. (1953. a. = 100)
Ameerika Ühendriigid	119
Jaapan	250
Itaalia	182
Lääne-Saksamaa	180
Prantsusmaa	176

Nagu esitatud andmed iseloomustavad, jäävad Ühendriigid õige suuresti maha. Tähendab, Ameerika majandus

---

[15] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 29.

[16] Sealsamas.

arenes peamiselt sõja ajal ja vahetult sõjajärgseil aastail, kui teiste sõjast osavõtnud maade majandus oli laokil või vajas taastamist ja modernsema tehnika alusele ümberkorraldamist.

Aastail 1953—1960 oli Ameerika tööstuse kasvutempo peaaegu kaks korda aeglasem kui keskmiselt kapitalistlikus maailmas. Kasvutempolt jäävad Ameerika Ühendriigid kaugele maha sõjas lüüasaanud riikidest, nagu Saksa Föderatiivne Vabariik, Itaalia ja Jaapan. Näiteks 1957.—1960. aastal suurenes tööstustoodang Ameerika Ühendriikides 8 protsenti, kuid Saksa Föderatiivses Vabariigis 22,4 protsenti, Itaalias 32,8 protsenti ja Jaapanis koguni 56,3 protsenti.

Ameerika Ühendriikide osatähtsuse languse taustal näemegi Saksa Föderatiivse Vabariigi, Itaalia, Jaapani ja viimasel ajal tempot kiirendanud Prantsusmaa majandusliku osatähtsuse tõusu. Kui 1946. aastal tootsid Lääne-Euroopa riigid vähem kui pool Ameerika Ühendriikide tööstustoodangust, siis nüüd juba $^4/_5$. Mitmeid tähtsaid tööstustoodanguliike toodetakse praegu Lääne-Euroopas juba rohkem kui Ameerikas.

Saksa Föderatiivne Vabariik, Itaalia ja Jaapan on taastanud sõjas kannatada saanud tööstuse ning hakkavad tootmist suurendades tagasi vallutama endisi positsioone maailmas.

Vastavalt muudatustele tootmises on ümber kujunenud jõuvahekorrad ka kapitalistlikul maailmaturul, kus imperialistlike riikide vahelised vastuolud on eriti selgelt nähtavad.

Mitme aasta jooksul vahetult pärast Teist maailmasõda valitsesid maailmaturul peaaegu jagamatult Ameerika Ühendriigid. Ameerika väliskaubanduse bilanss oli ülekaalukalt aktiivne. Kuid juba 50-ndate aastate alguses kohtasid Ühendriigid järjest teravnevat konkurentsi Inglismaa, Saksa Föderatiivse Vabariigi, Itaalia, Jaapani ja Prantsusmaa poolt. 1960. aastaks oli nende riikide osatähtsus kapitalistliku maailma ekspordis kasvanud 16,1 protsendilt 1947. aastal 32,3 protsendini, s. o. kahekordseks. Seevastu Ameerika Ühendriikide osatähtsus langes vastavalt 32,5 protsendilt 18,4 protsendini, s. o. peaaegu kaks korda. Eriti keerukaks muutus Ühendriikide olukord 1958. aasta kriisi ajal. 1958. aastal vähenes Ameerika Ühendriikide eksport 1957. aastaga võrreldes peaaegu 12 protsenti. Vä-

liskaubandusbilansi aktiivse saldo vähenemine ja sõjaliste kulutuste suurendamine välismaal põhjustas Ühendriikide maksebilansi passiivse saldo 3,3 miljardi dollari suuruses. Selle katmiseks olid Ühendriigid sunnitud välja vedama kulda 2,3 miljardi dollari väärtuses. Kokku kaotasid Ameerika Ühendriigid aastail 1949—1961 umbes 7 miljardit dollarit kulda. Kullavarud vähenesid 24 563 miljonilt dollarilt 1949. aastal 17 373 miljoni dollarini 1961. aasta veebruaris. Ameerika Ühendriigid, kelle käes oli enne Teist maailmasõda 50,5 protsenti kapitalistliku maailma kullavarudest, suurendasid sõja ajal need 71,7 protsendini. Käesoleval ajal on Ühendriikidesse jäänud 42,6 protsenti kullavarudest.

17,4 miljardist dollarist kullast on 12 miljardit dollarit paberraha ja väärtpaberite puutumatu kate. Välismaiste pankade hoiused ja Ameerika Ühendriikide võlgnevus välisriikidele ületab Ameerika kullavarud. Seetõttu lõi dollari positsioon maailmas kõikuma. Lääne-Euroopa riigid nõudsid dollari devalveerimist. Prantsuse ajakirjanduses märgiti väga iseloomulikult, väljendades Lääne-Euroopa kodanluse tundeid seoses dollari positsioonide kõikumalöömisega: «15 aasta jooksul oli dollar kuningas. Ta dikteeris seadusi kõikidel turgudel. Ta asendas kulda. Teised riigid olid rikkad niivõrd, kuivõrd neil oli dollareid. Ükski valuuta ei olnud nii hinnatud «mustal turul». See oli dollari absoluutne monarhia. Nüüd on selle kuninga troon õõnestatud. Tema rikkus on muutunud vaieldavaks. On tekkinud imelik kahtlus: kas mitte tema kroon ei olnud võltsitud.»

Dollari tegelik ostujõud paberraha suurenenud emissiooni tõttu Ameerika enda turul on langenud poole võrra. Ameerika ajakiri «United States News and World Report» toob järgmised andmed selle kohta.

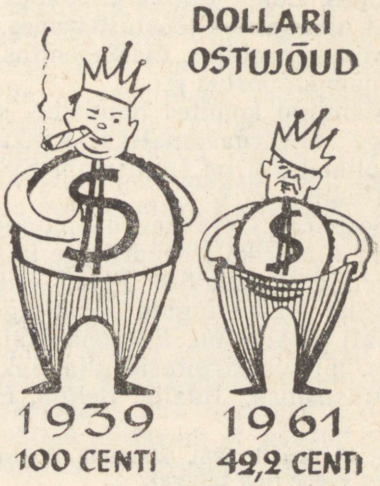

Dollari ostujõud 1961. a. (1939. a. = 100 centi)

toiduainete osas	38,9 centi
teenuste osas (meditsiiniline teenindamine, haridus, transport jne.) . . .	58,7 „
üldine ostujõud	42,2 „

Dollar, mis rasvus Teises maailmasõjas, on käesoleval ajal üpris kõhnaks jäänud.

Arendades massilist tootmist, on Lääne-Euroopa riigid hakanud maailmaturul müüma kaupu madalamate hindadega kui Ameerika firmad, kes aastate jooksul oma monopoolse seisundi tõttu takistamatult dikteerisid ülikõrgeid hindu. Lääne-Euroopa kapitalistidel on paljude kaupade osas õnnestunud viia tootmiskulud madalamale kui Ameerika Ühendriikides ja seepärast viimase kaubad on konkurentsivõimetud. Ameerika ajakiri «Business Week» kirjutas sel puhul: «Kehtestades oma kaupadele kõrged hinnad, tõrjuvad Ameerika Ühendriigid end ise välja maailmaturult, loovutades oma positsioonid Lääne-Euroopa ja teistele maadele.»

Ameerika Rahvuslik Tööstuskomitee, kes uuris tootmiskulude taset konkureerivates riikides, tegi kindlaks, et näiteks Inglismaal oli 46 uuritud tööstusharust 28 tööstusharus tootmiskulud väiksemad kui Ameerikas, 10 harus samal tasemel ja ainult 8 harus suuremad. Saksa Föderatiivses Vabariigis oli 10 uuritud tööstusharust ainult ühes tööstusharus tootmiskulud suuremad kui Ameerika Ühendriikides. Lääne-Euroopa maades on tootmiskulud väiksemad niisugustes tööstusharudes, nagu metallurgia, transpordimasinaehitus, masinaehitus, tekstiili-, kummi-, naha-, keraamikatööstus jt.

Mainitud komitee tunnistab, et Ameerika Ühendriikide kõige ähvardavamateks konkurentideks kapitalistlikul maailmaturul on Inglismaa, Saksa Föderatiivne Vabariik ja Itaalia.

Seepärast teravnevad majanduslikud vastuolud ühelt poolt Ameerika Ühendriikide ja teiselt poolt peamiste konkurentide vahel. See ilmneb eriti seoses kinniste kaubanduslike grupeeringute loomisega Lääne-Euroopas. 1958. aastal jõustus nn. Euroopa Majandusliku Koostöö kokkulepe, millele kirjutasid alla Saksa Föderatiivne Vabariik, Prantsusmaa, Itaalia, Belgia, Holland ja Luksemburg.[17]

---

[17] 12. juunil 1961 kinnitati Brüsselis leping Kreeka ühinemise kohta «kuue riigi turuga».

Leping näeb ette 10—12 aasta jooksul kuue riigi ühisturu loomise, tollide ja muude takistuste kõrvaldamise kaubavahetuse teedelt ning ühtlustatud tollitariifi kehtestamise nendesse riikidesse väljastpoolt imporditavatele kaupadele. 1960. aastal otsustati nende abinõude ellurakendamise tähtaegasid lühendada. Seega nn. integreerumise loosungi all tekkis imperialistlik suletud majanduslik grupeering, kus juhtivale positsioonile pretendeerivad Saksa Föderatiivse Vabariigi ja Prantsusmaa monopolid. Selle grupeeringu eesmärgiks seadsid Saksa Föderatiivse Vabariigi monopolid, kes esinesid grupi aktiivsete organisaatoritena, Lääne-Euroopa maade turu vallutamise ja sealt Inglismaa kaupade väljatõrjumise. Tulemuses ei saanud olla kahtlust, sest Saksa Föderatiivse Vabariigi monopolid on suhteliselt kõige võimsamad. Saksa Föderatiivse Vabariigi tööstus on nii kvantitatiivsete kui ka kvalitatiivsete näitajate poolest teiste «kuue riigi turu» maade tööstusest ees.

«Kuue riigi turu» loomine riivas kõige teravamalt Inglismaa majanduslikke huve, sest üks kaheksandik Inglismaa väliskaubanduse käibest langeb «kuue riigi» arvele. Inglismaa kurdab, et tema kaubad tõrjutakse «kuue riigi turult» välja. Kuna need riigid on Inglismaa konkurendid, siis nende ühinemine tugevdab neid ja seega nad saavad eelistatud seisundi konkurentsis Inglismaaga. Niiviisi tekkis «kontinentaalne koalitsioon» Inglismaa vastu. Inglismaal oli raske ühineda kuue riigiga, sest sel juhul oleks ta pidanud avama nende maade kaupade vaba juurdepääsu oma asumaadesse ja teistesse «Briti Ühenduse» maadesse, kes enamsoodustuse tollide ja tariifidega moodustavad eesotsas Inglismaaga omaette suletud grupeeringu. Inglismaa talitas seekord inglise kõnekäänu vastaselt: «Kui te ei saa jagu vastasest, siis ühinege temaga». Inglismaal ei jäänud muud üle kui luua vastukaaluks Euroopa Majandusliku Koostöö Organisatsioonile enda juhtimisel samasugune kinnine blokk. Ühendades 7 riiki, organiseeris Inglismaa Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni, lootes selliselt kaubandussõjaga sundida 6 turu riike looma kogu Lääne-Euroopat hõlmavat ühtset organisatsiooni.

Niiviisi tekkis Lääne-Euroopas kaks suletud imperialistlikku kaubanduslikku grupeeringut, kes omavahel konkureerivad. Esialgsed kokkuvõtted näitavad, et seitsme riigi turu loomine Inglismaa poolt ei kompenseeri seda kahju,

mida tekitas «ühisturu» loomine. Inglise monopolistlik kodanlus kardab oma mõju nõrgenemist Lääne-Euroopa kontinendil. 1960. aastal ilmunud raamatus «Euroopa ei hakka ootama» süüdistab inglise majandusteadlane A. Nutting Inglise valitsust, et see alahindas «kuue turu» loomist, kui aga taotleti vastukaaluks Saksa Föderatiivsele Vabariigile liidu loomist Prantsusmaaga, oli see juba hilja, sest viimased olid omavahel lähenenud. A. Nutting kirjutab: «Viimane Euroopa autobuss juba lahkus. Meie keeldusime sinna istumast lähtejaamas. Kui püüdsime aga sinna sisse hüpata vahejaamas, siis käratas meile prantsuse konduktor jämedalt, et autobuss on juba täis.»[18]

Ameerika Ühendriikide suhtumine nendesse grupeeringutesse on vastuoluline. Ühelt poolt, nimelt majanduslikust aspektist, on Lääne-Euroopa lõhenemine kaubanduslikeks blokkideks Ameerika monopolidele kasulik selleks, et niisuguses olukorras nende riikidega paremini konkureerida. Ühtse kaubandusliku bloki loomine nõrgendaks Ameerika Ühendriikide positsioone kaubanduslikus konkurentsis Lääne-Euroopa turul. Teiselt poolt, poliitilisest seisukohast, kardavad Ameerika Ühendriigid NATO sõjalise bloki lõhkiminekut. Majanduslike vastuolude teravnemine Lääne-Euroopa riikide vahel viis ka poliitiliste vastuolude teravnemisele, mis ähvardas NATO-t täieliku kokkuvarisemisega.

Selleks, et tugevdada NATO sõjalist blokki ja kaitsta seda kokkuvarisemise ohu eest, samuti Ameerika Ühendriikide majandusliku mõju suurendamiseks Lääne-Euroopas, loodi 1960. aasta detsembris Ühendriikide juhtimisel Majandusliku Koostöö ja Arendamise Organisatsioon, kuhu astus 20 riiki: 15 NATO liiget, samuti Hispaania, Austria, Rootsi, Šveits ja Iirimaa. Seda lepingut hindas ameerika tuntud välispoliitiline vaatleja W. Lippmann Ühendriikide seisukohalt järgmiselt: «See leping annab meile võimaluse nõuda, et meiega konsulteeritaks, et meid hoitaks pidevalt kursis kõigi asjadega, et meid rahvusvahelistes majanduspoliitilistes küsimustes kuulataks ja arvestataks.»

Kuid mingisugused blokid ja majanduslikud organisat-

---

[18] A. Nutting, Europe will not wait, London, 1960, lk. 15.

sioonid ei saa vältida paratamatult teravnevaid majanduslikke ja poliitilisi vastuolusid. V. I. Lenin kirjutas: «Kapitalistid jaotavad maailma ... «kapitali järgi», «jõu järgi» — teist jaotamisviisi ei saa olla kaubatootmise ja kapitalismi süsteemis. Jõud aga muutub majanduslikust ja poliitilisest arengust sõltuvalt.»[19] Vastavalt jõuvahekorra muutumisele purunevad niisugused kokkulepped ja teravnevad imperialistlike riikide ning mitmesuguste imperialistlike gruppide vahelised vastuolud.

Käesoleval ajal teravnevad vastuolud Ameerika ja Inglismaa, Ameerika ja Lääne-Saksa, Inglismaa ja Lääne-Saksa jt. imperialistlike riikide vahel. Nii näiteks intensiivistavad Ameerika Ühendriigid viimasel ajal majanduslikku ekspansiooni Lääne-Euroopas. Aastail 1959—1961 võtsid Ameerika Ühendriigid tarvitusele rea abinõusid ekspordi forsseerimiseks Lääne-Euroopasse. Suurendatakse Lääne-Euroopas kapitalimahutusi, ehitatakse sinna uusi ettevõtteid ja laiendatakse olemasolevate tegevust. Ameerika Ühendriigid nõuavad Lääne-Euroopa maadelt Ameerika kaupade importtollide vähendamist, et avada vaba juurdepääsutee oma kaupadele Lääne-Euroopa turule. Ameerika Ühendriigid püüavad lõhkuda Briti Ühenduse riikide soodustatud tollide süsteemi ja tungida nende maade turule. Ähvardades piirata Inglise kaupade importi Ameerika Ühendriikidesse, õnnestuski Ühendriikidel sundida Briti Ühenduse maid tühistama kitsendused Ameerika kaupade impordi osas. Tagajärjeks oli see, et aastail 1955—1960 Inglismaa osatähtsus «naelsterlingi tsooni» maade impordis vähenes 34,12 protsendilt 28,5 protsendini, kuna Ameerika Ühendriikide osatähtsus suurenes 12,3 protsendilt 14,4 protsendini. Inglismaa omakorda püüab vähendada importi Ühendriikidest. Viimastel aastatel asendati paljude kaubaliikide import Ameerika Ühendriikidest oma tööstuse laiendamise teel saavutatud kaubatoodanguga. Inglismaa lülitas nafta, tubaka, teravilja ja mõnede teiste kaupade ostud Ühendriikidest teistesse riikidesse. Ameerika Ühendriigid kavatsesid vastata sellele protektsionistlike tollide kehtestamisega Inglise kaupadele. Ühendriigid ongi tõstnud importtolle Inglismaa traditsioonilistele kaupadele. Näiteks toll villaselt riidelt moodustab kuni 50

[19] V. I. Lenin, Teosed, 22. kd., lk. 235.

protsenti kauba hinnast. Aastail 1955—1959 suurendas Inglismaa väikeste sõiduautode eksporti Ameerikasse, kuid 1960. aastal alustas Ameerika autotööstus nn. kompaktsete autode tootmist, ja Inglismaa eksport Ameerika Ühendriikidesse vähenes järsult.

Niisiis, Inglise monopolid püüavad kõigi vahenditega tungida Ameerika turule ja laiendada seal oma tegutsemist. Ameerika Ühendriigid, propageerides loosungit «Osta ainult Ameerika kaupu», teevad kõik selleks, et seda takistada ja omakorda suurendada eksporti Inglise turgudele.

Inglismaad tõrjub eemale ka Lääne-Saksamaa. Sõjajärgseil aastail kuni viimase ajani oli Inglismaa kapitalistliku maailma ekspordis teisel kohal. Kuid 1960. aastal ületas Saksa Föderatiivse Vabariigi eksport 15 protsendi võrra Inglismaa ekspordi, asudes esikohale Euroopas ja Ameerika Ühendriikide järel teisele kohale kapitalistlikus maailmas.

Inglise kodanlus ei taha loomulikult oma positsioone maailmaturul vabatahtlikult loovutada ja see kutsub esile vastuolude teravnemise nende riikide vahel.

Selliseid näiteid võib tuua rohkesti ka teiste riikide vahekordadest. Need näitavad, et «Atlandi solidaarsuse» sildi taga käib äge ja terav võitlus turu ja kasumite pärast. Inglise peaminister H. Macmillan pidi ühes oma kõnes tunnistama: «Kui majanduslik lõhestatus jääb püsima, siis poliitilised lahkhelid suurenevad ja süvenevad. See mõjub varem või hiljem sõjalisele ühtsusele ja võimsusele. See on pahaloomuline kasvaja, mis õõnestab Lääne liidu tuumikut.»

Teravnevaid majanduslikke ja poliitilisi vastuolusid püüavad imperialistid sotsialismi maailmasüsteemi eest sõjalis-poliitiliste liitude taha varjata.

Nad suurendavad rahvusvahelist pinevust, et sellega sundida ühe või teise maa kodanlust järeleandmistele tugevamate imperialistide huvides ja tasandada imperialistlike riikide omavahelisi vastuolusid. Kuid need ei suuda kõrvaldada objektiivseid kapitalismi majandusseadusi: konkurentsi, ebaühtlast arenemist, vajadust perioodiliselt ümber jaotada juba jaotatud turge ja mõjusfääre, mis on vastuolude põhjusteks. Need vastuolud annavad end tahestahtmatult tunda nii NATO-s kui ka teistes agressiivsetes blokkides.

NLKP Keskkomitee aruandes partei XXII kongressile ütles N. S. Hruštšov: «Järjest selgemini võib näha, et imperialistlikud suurriigid ja nende liidrid kardavad rahvusvahelise pinevuse lõdvenemist, sest just pinevuse olukorras on neil kergem kokku klopsida sõjalisi blokke, hoida rahvaid alalises hirmus näiliku ohu ees, mis ähvardavat sotsialistlike maade poolt. Imperialistid püüavad kõiki maid võidurelvastumisele kaasa tõmmata, teiste maade majandust oma majanduse külge köita, seda militariseerimise rööbastele suunata.»[20]

Imperialistid püüavad relvastumisega, majanduse militariseerimisega ületada nii väliseid vastuolusid imperialistide gruppide ja riikide vahel kui ka jagu saada sisemistest majanduslikest ja poliitilistest vastuoludest. Kuid saavutavad oodatule vastupidise tulemuse.

Militariseerimine süvendab kapitalismi vastuolusid. NLKP programmis iseloomustatakse militarismi osa tänapäeva kapitalistlikus ühiskonnas järgmiselt: «Rikastades monopolistliku kodanluse üksikuid rühmi, kurnab militarism rahvusi, laostab rahvaid, kes ägavad maksukoorma, kasvava inflatsiooni ja elukalliduse all. Ühe inimpõlve jooksul on imperialism inimkonna tõuganud kahe hävitava maailmasõja keerisesse... Imperialistide poolt kavatsetav uus sõda ähvardab inimkonda enneolematute ohvrite ja purustustega. Juba selleks sõjaks ettevalmistumine toob miljonitele inimestele kannatusi ja viletsust.»[21]

Kapitalismi ajalugu on ühtlasi sõdade ajalugu. Üksi käesoleva sajandi esimesel poolel on peale väiksemate sõdade olnud kaks ülemaailmset sõjalist kokkupõrget, mille tagajärjel hukkusid kümned miljonid inimesed. Esimese ja Teise maailmasõja ulatusest annab ülevaate järgmisel leheküljel toodud võrdlev tabel (vt. tabel 6).

Teises maailmasõjas, mis oma ulatuselt ületas kaugelt Esimese maailmasõja, sai surma ja haavata 66,5 miljonit inimest, s. o. umbes niisama palju kui kogu sõjaeelse Saksamaa elanikkond kokku. Mittetäielikel andmeil olid sõdivate riikide sõjalised kulud ja sõjast tekitatud kahjud kokku 1384 miljardit dollarit.

---

[20] N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XXII kongressile, Tallinn, 1961, lk. 18.

[21] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 27.

Tabel 6[22]

Esimese ja Teise maailmasõja ulatus

	Esimene maailmasõda	Teine maailmasõda
Sõja kestvus (päevades)	1564	2194
Sõjast osavõtnud riikide arv	36	61
Riikide arv, kelle territooriumil toimus sõjategevus	14	40
Sõjast aktiivselt osa võtnud riikide rahvastiku arv (milj.)	800	2000
Sõjaväkke mobiliseeritute arv (milj.) . .	66,2	110
Sõjas surmasaanute arv (milj.)	10	32,1
Haavatud (milj.)	20	34,4

Imperialistid ei hooli inimeludest kasumite kindlustamisel, võõra vara kokkuröövimisel ja võõraste territooriumide vallutamisel. Sõjad võimaldavad imperialistidel saada muinasjutulisi kasumeid. Näiteks Ameerika korporatsioonide kasumid suurenesid Teise maailmasõja ajal rohkem kui 7-kordseks: 3,3 miljardilt dollarilt 1938. aastal 24,3 miljardi dollarini 1944. aastal.[23] Ametlike andmete järgi kasvasid aastail 1938—1942 Ameerika suurimate monopolide kasumid: «United States Steel Corporation» — 48-kordseks, «Bethlehem Steel Corporation» — 29-kordseks, «General Electric Company» — 8-kordseks jne. 1939.—1945. aastal sai «General Motors Corporation» 2360 miljonit dollarit kasumeid, «Standard Oil Company of New Jersey» 1312 miljonit dollarit.

Varsti pärast sõja lõppu klopsisid imperialistlikud riigid kokku sõjalisi blokke sotsialistliku süsteemi maade vastu ja asusid uue sõja ettevalmistamisele. Majanduse militariseerimine kapitalistlikes maades areneb järjest intensiivsemalt. Sõjaliste kulutuste suurenemist NATO (Põhja-Atlandi Liidu) maades näitavad järgmised arvud.

---

[22] А. М. Алексеев, Военные финансы капиталистических государств, Госполитиздат, 1952, lk. 31—32.

[23] «The Handbook of Basic Economic Statistics», august, 1955, lk. 94.

Tabel 7

NATO riikide sõjaliste kulude ja regulaararmeede suurus

Riik	Sõjalised kulutused (milj. dollarites)			Regulaararmeede suurus (tuh. in.)
	1950. a.	1955. a.	1960. a.	1960. a.
Ameerika Ühendriigid	14 559	40 518	46 194	2 435
Inglismaa	2 377	4 388	4 684	614
Prantsusmaa	1 599	3 148	3 842	1 000
Lääne-Saksamaa	—	1 758	2 836	290
Itaalia	565	882	1 101	400
Kanada	495	1 819	1 668	120
Holland	237	447	450	130
Türgi	214	385	300	500
Belgia	165	341	404	120
Kreeka	65	123	166	127
Taani	52	133	160	45
Norra	50	138	155	40
Portugal	52	77	99	79
Luksemburg	3	12	7	3
	20 433	54 169	62 066	5 903

Järelikult suurenesid 10 aastaga NATO riikide sõjalised kulud 3-kordseks. NATO olemasolu 11 aasta jooksul (1949—1960) on sõja ettevalmistamine nõudnud NATO liikmesriikidelt kokku 617 miljardit dollarit. See summa on suurem kui Ameerika Ühendriikide mitmeaastane natsionaalne tulu.

Peaaegu kolm neljandikku NATO sõjalistest kulutustest langeb Ameerika Ühendriikidele. 1960/61. rahandusaastal olid Ameerika Ühendriikide sõjalised kulud ligi 49 miljardit dollarit. 1961/62. rahandusaastaks on see summa veelgi suurem ja moodustab 56,2 miljardit dollarit. 1961. aasta märtsis andis J. Kennedy korralduse suurendada kulutusi raketiehitusele, allveelaevade ehitamiseks ja lennuväele. Nii on ette nähtud ehitada 1965. aastaks 29 allveelaeva, mis on varustatud «Polaris»-tüüpi rakettidega, 1307 ballistilist raketti, neist 600 tahkel kütusel töötavat «Minutman»-, 464 «Polaris»-, 135 «Atlas»- ja 108 «Titan»-tüüpi. Samuti lennukitelt B-52 väljalastavaid rakette «Skybolt». 50 protsenti lennuväest viiakse üle 15-minutilise valmis-

oleku seisukorda, s. t. pool lennuväest on võimeline 15 minuti jooksul õhku tõusma.

Sõjalised kulud kasvavad veelgi, sest relvastuse moderniseerimine ja järjekindel täiendamine uute vahenditega on tohutu suuri materiaalseid kulutusi nõudev protsess. Näiteks üks aatomijõul liikuv lennukite emalaev maksab niisama palju kui 2,75 miljonit tonni nisu, mis katab India kolme kuu nisuvajaduse. Üks reaktiiv-pommituslennuk maksab niisama palju kui 100 000 tonni suhkrut. Iga tund selle lennuki mootorite tööd läheb maksma ühe tonni terase hinna. Aatomiallveelaev maksab 55 000 tonni esimese sordi liha. Praegu Ameerikas väljatöötatud uus 8-mootoriline strateegiline pommitaja maksab niisama palju kui ÜRO andis majanduslikku abi nõrgaltarenenud maadele 1960. aastal.

NATO tervikuna kulutab iga kuu niipalju vahendeid, kui oleks vaja Sahaara kõrbe niisutamiseks.

Niisiis, imperialism ei saa luua rahvale õnnelikku elu, materiaalsete hüvede küllust. Ta raiskab kohutavalt palju ühiskonna tööd inimeste metsiku hävitamise vahendite loomiseks. Määratu suur kogus materiaalsetest väärtustest läheb sõja ettevalmistuseks, mis on vastuolus maailma rahvaste eluliste huvidega.

Peale selle eemaldatakse tootlikust tööst miljonid töövõimelised mehed, kes mobiliseeritakse sõjaväkke. Tabelist 7 nähtub, et üksi NATO sõjaväes on ligi 6 miljonit meest. Miljonid inimesed töötavad sõjatööstuses, kus toodetakse ühiskonna hüvanguks mittevajalikku sõjavarustust. Kapitalistlik ühiskond on sattunud endaga vastuollu. Ta toodab vahendeid, millega teda ennast hävitatakse.

Majanduse militariseerimine põhjustab maksukoormuse kasvu, süvendab inflatsiooni, mis omakorda halvendab töötava rahva majanduslikku olukorda.

Seega süvendab militariseerimine kapitalismi vastuolusid. Ta toob kaasa töötava elanikkonna elatustaseme languse, teravdab vastuolusid ühelt poolt käputäie sõjatöösturite, monopolistide ja sõjaväelise kildkonna ning teiselt poolt laiade rahvahulkade vahel.

NSV Liit ja teised sotsialismimaad on teinud korduvalt kapitalistlikele riikidele ettepanekuid desarmeerimise suhtes, rahuliku kooseksisteerimise kindlate aluste loomise kohta, kuid need on alati kohanud imperialistlike agressiivsete ringkondade vastupanu.

NSV Liidu ettepanekute vastuvõtmine desarmeerimise küsimuses oleks rahvaste ajalooliseks võiduks.

*

Eespool esitatud maailma kapitalismi kriisi peamiste joonte iseloomustusest nähtub, et tänapäeva kapitalism — imperialism — on roiskuv ja surev kapitalism. Imperialistlikku maailmasüsteemi lõhestavad sügavad ja teravad vastuolud. Töö ja kapitali antagonism, vastuolud rahva ja monopolide vahel, kasvav militarism, koloniaalsüsteemi lagunemine, vastuolud imperialistlike riikide vahel, konfliktid ja vastuolud noorte rahvusriikide ja vanade koloniaalriikide vahel ning kõige peamine — sotsialismi hoogne kasv kogu maailmas — õõnestavad ja purustavad imperialismi, toovad kaasa tema nõrgenemise ja hukkumise.

NLKP programmis öeldakse: «Inimkond on kapitalismi tõelise olemuse ära tundnud. Sajad miljonid inimesed näevad, et kapitalism on kord, kus valitsevad majanduslik anarhia ja perioodilised kriisid, krooniline tööpuudus ja massiline viletsus, kus metsikult raisatakse tootlikke jõude, et see on kord, mis tekitab alatise sõjaohu. Inimkond ei taha leppida ega hakka leppima ajalooliselt oma aja äraelanud kapitalismisüsteemiga.»[24]

Kapitalistlik maailmasüsteem tervikuna on küps proletariaadi sotsiaalseks revolutsiooniks.

2. TÖÖLISKLASSI RAHVUSVAHELINE REVOLUTSIOONILINE LIIKUMINE

Imperialismi vastuolude teravnemine seab kapitalistlike maade töölisklassi ette tõsised katsumused: kas anda ennast monopolide armu alla ja endiselt virelda, või võidelda oma õiguste eest, oma tuleviku eest. Töölisklass on oma valiku juba teinud. Ta on valinud võitluse, ja see võitlus on visa ning järjekindel.

Kommunistliku partei manifestis ütlesid K. Marx ja F. Engels prohvetlikud sõnad: «Värisegu võimulolevad klassid Kommunistliku Revolutsiooni ees. Proletaarlastel

[24] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 32.

pole selles midagi kaotada peale oma ahelate. Võita on neil aga kogu maailm.»[25]

Kapitalistlike maade sõjajärgne sotsiaalne olukord näitab, et klassilahingud proletariaadi ja kodanluse vahel on muutunud ägedamaks. Töölisklassi jõud on kasvanud eelkõige tema ridade arvulise kasvu tulemusena. Kui käesoleva sajandi algul oli 30 miljonit vabrikute ja tehaste töölist, siis 1950. aastaks oli neid peaaegu 4 korda rohkem — üle 112 miljoni inimese. Üksikutes suuremates maades oli kasv järgmine.

Tabel 8

Vabrikute ja tehaste tööliste arvu kasv aastail 1900—1950 (tuh. in.)

Riik	Aastad		Kasv (mitu korda)
	1900	1950	
Ameerika Ühendriigid . . .	15 527	26 844	1,7
Jaapan	484	3 215	6,6
India	951	2 810	3,0

1950. aastal oli kogu kapitalistlikus maailmas töölisi ja teenistujaid umbes 300 miljonit inimest ehk pool kogu täiskasvanud elanikkonnast. Sellest moodustas tööstusproletariaat 112 miljonit ja põllumajanduslik proletariaat 90 miljonit inimest.

Üle poole töölistest ja teenistujatest (160,8 miljonit inimest) töötab tööstuslikult arenenud kapitalistlikes maades. Majanduslikult nõrgalt arenenud maades töötab 75 miljonit proletaarlast põllumajanduses ja 27 miljonit tööstuses.

Kui jälgida tööliste ja teenistujate jagunemist geograafiliste rajoonide järgi, siis saame järgmise ülevaate.

Ameerika Ühendriigid ja Kanada . .	53,4	miljonit
Lõuna-Ameerika	28,9	„
Aasia (excl. Jaapan)	90,0	„
Jaapan	17,8	„
Austraalia	3,6	„
Aafrika	15,0	„
Lääne-Euroopa	86,0	„

[25] K. Marx ja F. Engels, Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1951, lk. 65.

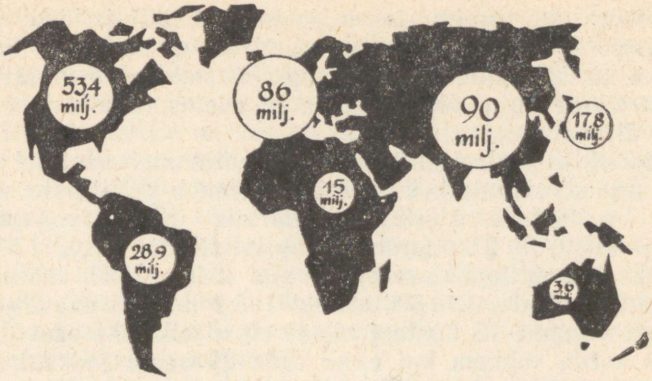

Toodud andmed näitavad, et poletariaat on arvuliselt kasvanud ka niisugustes mahajäänud rajoonides, kus kapitalistlikud vahekorrad olid veel puudulikult arenenud ja tähtsat osa etendasid feodaalsed suhted.

Seega on tänapäeva tegelikkus purustanud kodanlike propagandistide ja parempoolse sotsiaaldemokraatia teoreetikute kontseptsioonid «deproletariseerimisest», proletariaadi osatähtsuse vähenemisest elanikkonnas, samuti teooriad klasside kadumisest, «rahvuslikust ühtsusest» jne.

Kuid tähtis ei ole mitte niivõrd proletariaadi ridade arvuline kasv, vaid see, et proletariaat on kõigi progressiivsete jõudude eesotsas, kes võitlevad kapitalismi vastu. Sotsialistliku revolutsiooni võiduks ei ole tingimata vajalik, et proletariaat moodustaks rahvastiku enamuse.

Rahvusvaheline revolutsiooniline liikumine on käesoleva sajandi esimesel poolel omandanud suuri kogemusi võitluses rahvusvahelise kodanlusega ja tema käsilastega töölisklassi ridades. Ta on muutunud ideoloogiliselt küpsemaks ja organisatsiooniliselt tugevamaks. Praegu on maailmas tekkinud töölisliikumise jaoks palju soodsam olukord kui sajandi algul. Sotsialismimaade edusammud, maailma kapitalismi kriisi süvenemine, kommunistlike parteide mõju kasv ja reformistlike ideede läbikukkumine on oluliselt muutnud klassivõitluse tingimusi töörahva kasuks. Isegi seal, kus parempoolsetel sotsiaaldemokraatidel on veel suur mõju töötajate hulgas, toimuvad töölisliikumises tunduvad nihked pahemale.

Niisugustes tingimustes vapustavad kapitalistlikke maid alaliselt ägedad klassilahingud. Need väljenduvad töölisklassi streigiliikumises, mis aeg-ajalt omandab massiliste üldstreikide kuju, ülestõusudes ja teistes revolutsioonilistes väljaastumistes.

Töölisklassi streigiliikumine on viimastel aastatel järjest intensiivistunud, kusjuures suureneb poliitiliste streikide osatähtsus streikide üldarvus. Kui ajavahemikul 1919—1939 oli 27 suuremas kapitalistlikus riigis 177 000 streiki 80,8 miljoni osavõtjaga, siis 1946.—1960. aastal oli samades riikides 210 600 streiki 188,2 miljoni osavõtjaga. Seega viimase 15 aasta jooksul oli streikidest osavõtjaid kaks korda rohkem kui enne sõda 20 aasta jooksul. Viimaste aastate streigiliikumist iseloomustavad järgmised andmed.

Tabel 9

Streigiliikumine kapitalistlikes maades aastail 1958—1960

Aastad	Streikijate arv (milj.)	Sellest poliitilistest streikidest osavõtjaid (milj.)	Poliitilistest streikidest osavõtnute protsent streikijate üldarvust
1958	22,4	10	43
1959	40,7	23	56
1960	53,2	41	73

Esitatud andmetest selgub, et 1960. aastal ulatus streikidest osavõtnute arv juba üle 53 miljoni. See on umbes niisama suur arv kui kogu Põhja-Ameerika töölisklass. Sellest 73 protsenti võttis osa poliitilistest streikidest, mis näitab, et töölisklass aktiviseerib poliitilist võitlust monopolistliku kodanluse vastu. Töölisklassi laialdasematele hulkadele saab arusaadavaks marksismi tees, et ainult poliitilise võimu kättevõitmisega võib töölisklass vabaneda kapitalistlikust ekspluateerimisest. Majanduslik võitlus üksi ei vii veel sihile.

Ülalesitatud andmed kummutavad revisionistide väited, nagu oleks reaalpalga mõningane ajutine tõus mõnel pool eemaldanud töölisi otsustavast võitlusest kapitalismi vastu. Nende andmete valgusel selgub samuti parempoolsete sot-

siaaldemokraatide väidete alusetus, nagu oleks proletariaadi revolutsiooniline vaim närbunud, sest noorsugu olevat apoliitiline, ühiskondlike ideaalideta, palgatööliste hulgas aga suurenevat «tärgeldatud kraega proletaarlaste» osatähtsus, kellele on võõrad revolutsioonilised ideed ning kelle ideaaliks on kodanlased. Ameerika Ühendriikides oli 1960. aastal 3250 streiki, millest võttis osa 1,375 miljonit töötajat, streikide tõttu läks kaduma 19,25 miljonit tööpäeva. 1961. aasta algul streikis Belgias 1 miljon töötajat ehk üks kaheksandik kogu Belgia elanikkonnast. Need streigid riikides, kus «tärgeldatud kraega proletariaat» etendab suurt osa, räägivad vastupidist reformistlikele ja revisionistlikele teooriatele.

Monopolistlikul kodanlusel tuleb teha järjest suuremaid jõupingutusi tööliskla ssi kasvava võitluse mahasurumiseks, kasutades niisuguseid vahendeid, nagu kommunismi- ja töölistevastased seadused, kommunistlike parteide ärakeelamine, kommunistide ja teiste eesrindlike tööliste vallandamine, ametnike lojaalsuse kontrollimine, politseirepressioonid demokraatliku ajakirjanduse vastu. Tihti kasutatakse tööliste väljaastumiste mahasurumiseks politseijõudusid ja sõjaväeosi.

Otsese mahasurumise kõrval püütakse petta ja laostada tööliskla ssi organisatsioone, lõhestada ametiühinguliikumist, ära osta ametiühingute, kooperatiivsete ja teiste organisatsioonide ladvikut, suurendada töölisbürokraatiat, andes sellele tulusaid kohakesi.

Tööliskla ss suunab oma võitluse pealöögi kapitalistlike monopolide vastu. Kuna monopolide kõikvõimsuse likvideerimisest on eluliselt huvitatud rahvuse kõik peamised kihid, siis see võimaldab ühendada demokraatlikud liikumised üheks võimsaks monopolismivastaseks vooluks. Üldde mokraatlik võitlus monopolide vastu, võitlus demokraatia eest on sotsialismi huvides peetava võitluse koostisosa. Mida sügavam on demokraatlik liikumine, seda kõrgemale tõuseb rahvahulkade poliitilise teadlikkuse tase, seda silmanähtavamaks saab neile, et ainult sotsialism avab tee tõelisele vabadusele ja heaolule.

Tööliskla ssi võitlust demokraatia, rahu ja sotsialismi eest juhivad kommunistlikud parteid. Kommunistid on alati olnud ja jäävad klassivõitluse avangardi kapitalistlikes maades. Viimase kolmekümne aasta jooksul on maailmas kasvanud kommunistide arv peaaegu 22-kordseks. Vali-

mistel kommunistide poolt antud häälte arvu tunduv suurenemine tõendab, et nende autoriteet ja mõju kapitalistlikes maades järjekindlalt kasvab.

Kommunistliku liikumise kasvu iseloomustab järgmine tabel.

Tabel 10

Kommunistlike parteide ja nende liikmete arvuline kasv aastail 1928—1960

	Aastad			
	1928	1935	1957	1960
Kommunistlike parteide arv	46	61	75	87
Kommunistide arv (milj.)	1,7	3,1	33	36
Sellest: kapitalistlikes maades (tuh.) .	433	785	4600	5200

1960. aasta lõpul oli mittesotsialistlikes maades 74 marksistlik-leninlikku parteid ja nende ridades 5,2 miljonit liiget. 30 kapitalistlikus riigis, kus kommunistlikud parteid tegutsevad avalikult ja võtavad osa valimistest, hääletab nende poolt 35 miljonit inimest.

Maailma rahvad veenduvad oma kogemuste najal, et kommunistid on nende huvide kõige järjekindlamad ja usaldusväärsemad kaitsjad. Seepärast kasvavad kommunistide read ja suureneb nende mõju. Mõnedes kapitalistlikes riikides on veel kommunistide arv väike, kuid nad teevad tohutu suurt tööd tööliskiassi suunamisel võitlusele sotsialistliku revolutsiooni eest. Niisugune olukord on näiteks Ameerika Ühendriikides, kus kommunistide väikese väesalga tegevus tekitab hirmu selle suurriigi kodanlusele. Ameerika Ühendriikide valitsus sisuliselt keelas kommunistliku partei tegevuse. Kuid niisugustel rasketel aegadel Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei read isegi kasvavad. Näiteks vastuseks Ühendriikide Kohtuministeeriumi otsusele alustada kommunistide kohtulikku jälitamist astus tuntud teadlane ning kirjanik William Dubois Ameerika Ühendriikide Kommunistlikku Parteisse. Oma avalduses dr. W. Dubois kirjutab, et pärast poliitiliste probleemide ja poliitiliste muutuste uurimist jõudis ta veendumusele, et «kapitalism ise ei saa ümber kujuneda, tema osaks on määratud enesehävitus. Teisest küljest püüab kommunism anda kõigile inimestele seda, mida nad vajavad, ja

saada neilt vastutasuks kõige paremat, mida nad anda suudavad».

NLKP XXII kongressil hindas N. S. Hruštšov Ameerika Ühendriikide Kommunistlikku Parteid: «Väike, aga tubli.»

NLKP programmis on antud järgmine hinnang kommunistlikele parteidele ja nende jõule tänapäeval: «Kommunistlikud parteid on maailma revolutsioonilise liikumise eelväg. Nad on tõestanud marksismi-leninismi elujõudu, oma võimet mitte ainult propageerida teadusliku kommunismi suuri ideaale, vaid neid ka praktikas ellu viia. Rahvusvaheline kommunistlik liikumine on praegu muutunud niivõrd võimsaks, et reaktsiooni ühendatud jõududel ei lähe korda teda purustada.»[26]

Kommunistlike parteide võitlust sotsialistliku revolutsiooni eest kergendab see hindamatu tähtsusega tegur, et tänapäeval eksisteerib sotsialistlik maailmasüsteem. Võitnud sotsialism avaldab oma eeskujuga revolutsioneerivat mõju kapitalistlike maade töötajatele, innustab neid võitlusele imperialismi vastu ja kergendab selle võitluse tingimusi.

Sotsialism on juba üles ehitatud suurel maa-alal. Maakera suurtel avarustel ehitatakse kommunismi. Kapitalistlike maade töötajatel on reaalselt eksisteeriv eeskuju. «Uue maailma suurejooneline hoone, mida vabade rahvaste kangelasliku tööga ehitatakse määratu suurtel Euroopa ja Aasia aladel, on uue ühiskonna, kogu inimkonna tuleviku prototüüp.»[27]

---

[26] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 39.

[27] Sealsamas, lk. 23.

II. SOTSIALISTLIK MAAILMASÜSTEEM TEEL VÕIDULE KAPITALISMI ÜLE

1. SOTSIALISMI MAAILMASÜSTEEMI SAAVUTUSED MAJANDUSLIKUS VÕISTLUSES KAPITALISMIGA

NLKP programmis öeldakse: «Töölisklassi rahvusvaheline revolutsiooniline liikumine on saavutanud maailmaajaloolisi võite. **Tema peamiseks võiduks on sotsialistlik maailmasüsteem.»**[28]

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon viis sotsialismi võidule Nõukogude Liidus. See oli töölisklassi esimeseks suureks maailmaajalooliseks võiduks. Saksa fašismi ja jaapani militarismi purustamine Teises maailmasõjas lõi rea Euroopa ja Aasia maade rahvastele soodsad võimalused sotsialistlike revolutsioonide teostamiseks. Revolutsioonid Euroopa ja Aasia maades on teiseks kõige tähtsamaks rahvusvahelise töölisklassi võiduks pärast Oktoobrirevolutsiooni.

Kujunes sotsialismi maailmasüsteem — sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline sõprusliit, mille on loonud vabad ja suveräänsed rahvad, kes sammuvad sotsialismi ja kommunismi teed, keda ühendavad ühiste huvide ja eesmärkide ühtsus, rahvusvahelise sotsialistliku solidaarsuse tihedad sidemed.

Maailmas on järelikult sotsialismi juurde magistraaltee juba rajatud. Seda teed sammuvad käesoleval ajal paljud rahvad ja varem või hiljem asuvad sellele teele kõik rahvad.

Sotsialistlik maailmasüsteem on oma seniste saavutustega majanduslikus võistluses kapitalismiga demonstree-

---

[28] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 32.

rinud üleolekut kapitalistlikust süsteemist ja seepärast on ta külgetõmbejõuks maailma rahvastele. Missugused on sotsialismi maailmasüsteemi peamised majanduslikud võidud võistluses kapitalismiga?

Sotsialistliku ja kapitalistliku süsteemi majanduslike jõudude vahekord on tähtsamate näitajate osas järgmine.

Tabel 11

	Osatähtsus protsentides 1960. a.	
	Sotsialismimaad	Kapitalismimaad
Tööstuse kogutoodang	36,0	64,0
Sealhulgas:		
elektrienergia	21,3	78,7
nafta	15,9	84,1
teras	31,8	68,2
tsement	31,3	68.7
Põllumajandustoodang:		
teravili	50,0	50,0
kartul	60,0	40,0
puuvill	40,0	60,0
suhkrupeet	üle 50,0	alla 50,0
liha	41,0	59,0
piim	40,0	60,0
munad	36,0	64,0

Esitatud andmed ei anna täielikku ülevaadet sotsialismi- ja kapitalismijõudude dünaamikast. Sellele vaatamata, et kapitalismil on praegu veel ülekaal tööstustoodangu osas ja mõnede tähtsamate põllumajandussaaduste tootmisel, on tõeline jõudude ülekaal sotsialismi poolel, sest sotsialistlik majandus areneb kiiremini kui kapitalistlik. 1960. aastal suurendasid sotsialistlikud maad oma tööstustoodangu 1937. aastaga võrreldes 6,8-kordseks, samal ajal kui kapitalistlikud maad

suurendasid selle vähem kui 2,5-kordseks. 1958.—1960. aastal oli tööstustoodangu keskmine aastane juurdekasv sotsialismimaades 15,2 protsenti, kapitalismimaades 4,2 protsenti. Järelikult sel ajal kui sotsialism astub kolm ja pool sammu edasi, astub kapitalism vaevalt ühe.

Viimastel aastatel on sotsialismimaade tööstuse arenemise tempo veelgi tõusnud, ületades selle kapitalistlikes maades. Näiteks ajavahemikul 1951—1957 oli sotsialismimaades tööstustoodangu aastane juurdekasv keskmiselt 12,9 protsenti ja aastail 1958—1960 15,2 protsenti. Siit ei ole raske järeldada, kuidas muutub juba lähemal ajal jõudude vahekord majanduslikus võistluses.

Sotsialismile kuulub kindel esikoht majanduse arendamise tempo alal. Kõigis sotsialistliku süsteemi maades on tööstus muutunud peamiseks majandusharuks. Keskmiselt moodustab tööstustoodang sotsialismi maailmasüsteemis 75 protsenti kogutoodangust. See tähendab, et endised mahajäänud maad, kes asusid sotsialismi arenemisteele agraarmaadena, on lühikese ajaga likvideerinud mahajäämuse ja üles ehitanud võimsa sotsialistliku suurtööstuse. Näiteks Rumeenia, hiljuti veel feodaalsete iganditega mahajäänud maa, läheneb 1965. aastal tööstustoodangu mahult iga elaniku kohta niisugustele arenenud kapitalistlikele tööstusmaadele, nagu Saksa Föderatiivne Vabariik ja Prantsusmaa. Kiiresti ületab oma majanduslikku mahajäämust Hiina Rahvavabariik. 1957. aastal oli seal tööstuse osatähtsus 46,9 protsenti ja 1959. aastal 67,6 protsenti. Enamikus sotsialistlikes riikides toodetakse suurem osa natsionaalsest tulust tööstuses: Tšehhoslovakkias 69 protsenti, Saksa Demokraatlikus Vabariigis 68 protsenti, Rumeenias 58 protsenti, Ungaris 54,6 protsenti jne.

Sotsialistlike maade tööstuses on toimunud struktuursed muutused. Tootmisvahendite tootmise eelisarendamine, tootmise spetsialiseerimine ja koopereerimine sotsialistlikes maades on suunatud iga maa rahvamajanduse täielikumale varustamisele uusima tehnikaga. 1960. aastal toodeti üle poole tööstustoodangust tootmisvahendeid tootvates tööstusharudes (grupp «A»). Veel mõned aastad tagasi oli grupi «A» toodang ülekaalus vaid üksikutes sotsialistlikes maades.

Sotsialistliku süsteemi suureks majanduslikuks eeliseks on ratsionaalne tööjaotus, mis võimaldab iga üksiku maa

konkreetseid tingimusi arvestada ja selle alusel plaanipäraselt luua teaduslikult põhjendatud kõige otstarbekam tööstuse struktuur. Näiteks Poolas ja Ungaris on uuesti loodud tööpingiehitus, laevaehitus, autotööstus, Rumeenias naftatööstuse seadmete ja keemiatööstus, Bulgaarias masinaehitus ning must- ja värviline metallurgia, Saksa Demokraatlikus Vabariigis raskemasinaehitus, Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis tekstiili- ning toidu- ja maitseainetetööstus.

Sotsialistlike maade tööstus areneb uusima tehnika alusel. Seepärast arendatakse suhteliselt kiiremini masinaehitust. Masinaehitustööstuse toodang kasvas 1960. aastal, võrreldes 1957. aastaga, NSV Liidus, Poolas, Tšehhoslovakkias, Saksa Demokraatlikus Vabariigis, Rumeenias ja Ungaris 1,4—1,7-kordseks. Võrreldes 1950. aastaga suurenes masinaehitus 1960. aastal Poolas 8,3-kordseks, Rumeenias peaaegu 6-kordseks, Bulgaarias 6,8-kordseks, Hiina Rahvavabariigis ajavahemikul 1950—1958 — 41-kordseks.

Tööstuse tehniliseks ümberkorraldamiseks ja tööviljakuse tõstmiseks on vajalik eriti kiire energeetika arenemine. 1960. aastal suurenes elektrienergia tootmine sotsialismimaades sõjaeelsega võrreldes 5,5-kordseks, viimase kolme aasta jooksul aga 47 protsenti.

Kiiresti arenevad ka teised tähtsamad tööstusharud. Seda näitavad järgmised andmed.

Tabel 12

Tähtsamate tööstustoodangu liikide tootmine sotsialismimaades

Toodangulilk	Sõjaeelsel aastal	1950. a.	1960. a.	1960. a. protsent sõjaeelsest
Elektrienergia (miljard. kWh)	84,9	145,6	471,1	555
Nafta (milj. t)	38,4	44,0	167,4	436
Teras (milj. t)	25,3	35,9	105,1	415
Tsement (milj. t)	14,5	20,5	87,2	601

Viimasel ajal areneb sotsialistliku süsteemi maades teistest tööstusharudest suhteliselt kiiremini keemiatööstus, millele tulevikus kuulub üks esimesi kohti kogu tööstuses. Plastmassidel, sünteetilisel kiul ja teistel sünteeti-

TRU Raamatukogu

listel materjalidel on juba praegu oluline tähtsus rahvamajanduses. Suurt edu on saavutanud Saksa Demokraatliku Vabariigi keemiatööstus. Aastail 1958—1960 kasvas keemiatööstuse toodang kiiresti ka teistes maades: NSV Liidus 41 protsenti, Poolas 70 protsenti, Ungaris 75 protsenti, Rumeenias 61 protsenti.

Niisiis, vaatamata sotsialismimaade praegusele mahajäämusele tööstustoodangu mahu osas kapitalistlikust maailmasüsteemist tervikuna, on see mahajäämus ajutine. See on seletatav esiteks sellega, et sotsialismimaadele kuulub vaid veerand maakera territooriumist, kus elab üks kolmandik maakera rahvastikust, ja teiseks, sellega, et sotsialismimaad olid enne revolutsiooni enamikus majanduslikult mahajäänud maad. Nende praegune ajutine mahajäämus on päritud kapitalismilt. Tööstuse tormiline arenemine sotsialistliku süsteemi viljastavates tingimustes on kindel tagatis, et juba kõige lähemal ajal saavutab sotsialism ülekaalu maailma tööstustoodangus. 1965. aastal toodavad sotsialistliku süsteemi maad 51 protsenti kogu maailma tööstustoodangust ja asuvad esikohale maailmas. Sellega saavutatakse otsustav üleolek kapitalistlikust süsteemist inimtegevuse kõige tähtsamal alal — materiaalse tootmise sfääris.

Toodangu hulgalt iga elaniku kohta on sotsialistlik süsteem juba praegu kapitalismimaadest ees. Sotsialistlikes maades toodetakse praegu 37 protsenti maailma tööstustoodangust, elanikkond aga moodustab 35,5 protsenti maakera rahvastikust.

Sotsialistliku süsteemi suureks saavutuseks on põllumajanduse ümberkorraldamine sotsialistliku suurpõllumajanduse alustele. 1961. aasta alguseks oli põllumajanduse tootmisalane koopereerimine enamikus rahvademokraatiamaades peaaegu lõpule viidud. Sotsialistliku sektori osa põllumajanduslike kõlvikute kogupindalast moodustab nüüd kogu süsteemi ulatuses rohkem kui 90 protsenti.

Sotsialistlikud tootmissuhted valitsevad nüüd nii tööstuses kui põllumajanduses.

Sotsialistlik ümberkorraldamine on loonud eeldused tootlike jõudude kiireks arenemiseks põllumajanduses. Põllumajanduse materiaalne tehniline baas on täienenud uusima põllumajandusliku tehnikaga. 1957.—1960. aastal suurenes traktoripark NSV Liidus 33 protsenti, Hiinas 3,5-kordseks, Bulgaarias ja Rumeenias 1,5-kordseks. Tervi-

kuna kogu sotsialismileeris suurenes traktoripark sel perioodil veerandi võrra.

Põllumajandustehnika arenemise alusel on suurendatud põllumajandussaaduste tootmist, samuti on tõusnud põllukultuuride saagikus. Sotsialistlike maade majanduslik koostöö põllumajanduse alal võimaldab arvestada iga maa konkreetseid looduslikke iseärasusi ja sellele vastavalt spetsialiseerida ning koopereerida kõige ratsionaalsemalt põllumajanduslikku tootmist kogu sotsialismimaade ulatuses.

Rahvamajanduse eduka arenemise alusel on tõusnud sotsialistlike maade rahvaste elatustase. Seda näitab natsionaalse tulu suurenemine 1958.—1960. aastal: NSV Liidus 31 protsenti, Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis 88 protsenti, Bulgaarias 40 protsenti, Rumeenias 26 protsenti jne. Sotsialistlikes maades on garanteeritud kõigile töö. Vastandlikult kapitalistlikule maailmale ei ähvarda sotsialistlike maade töötajaid enam tööpuudus. Natsionaalse tulu suurenemise alusel on kasvanud töötajate reaaltulud. Pidevalt suurendatakse ühiskondlikke tarbimisfonde, mille osatähtsus edaspidi veelgi tõuseb.

Sotsialistlikes maades lahendatakse edukalt ülesannet kindlustada kõigile ühiskonnaliikmetele niisugused elamistingimused, mis vastavad tänapäeva nõuetele. Sel eesmärgil areneb hoogsalt elamuehitus. Näiteks NSV Liidus ehitati ajavahemikul 1959—1960 linnades 4,6 miljonit korterit ja maal 1,4 miljonit elumaja. Tšehhoslovakkias on rahvavõimu 12 aasta jooksul ehitatud 535 000 korterit, Ungaris 10 aasta jooksul 310 000 korterit.

Edusammud elanikkonna elatustaseme tõstmisel näitavad, et sotsialism kindlustab rahvale järjest jõukama ja külluslikuma elu, loob töötajatele tingimused igakülgseks vaimseks ja füüsiliseks arenemiseks, oma talendi rakendamiseks seal, kus see saab ühiskonnale kõige kasulikumalt avalduda.

Sotsialismimaade majanduslik edu võistluses kapitalismiga on seletatav sellega, et sotsialistlikel maadel on välja kujunenud kõige tihedam liit. Kogemused näitavad, et ainult tihe majanduslik koostöö üheõiguslikkuse, vastastikuse kasulikkuse ja seltsimeheliku vastastikuse abistamise põhimõtetel võimaldab sotsialismimaadel kiiresti arendada tootlikke jõude, kõige ratsionaalsemalt ja täielikumalt kasutada oma ressursse. Sotsialistliku maailma-

süsteemi arenemise esimesel etapil rajanesid riikidevahelised sidemed peamiselt kahepoolsetel majanduslikel vahekordadel. Nüüd on välja kujunenud uus koostöö vorm — otsene tootmisalane koostöö. Alates 1959. aastast koordineeritakse riiklikke rahvamajandusplaane. See tähendab üleminekut ühtsele, ühise plaani järgi arendatavale sotsialistlikule maailmamajandusele. Rahvamajandusplaanide koordineerimine aitab lühima ajaga ületada ajaloolised erinevused sotsialistlike maade majandusliku arenemise tasemes kõigi sotsialistlike maade tiheda majandusliku koostöö ja vastastikuse abistamise baasil.

Sotsialistlik maailmasüsteem on nüüd astunud oma uude arenemisetappi. «Peamine seisab nüüd selles, et kõigi sotsialistlike maade ja iga sotsialistliku maa majandust järjekindlalt edasi arendades saavutada toodangu absoluutse mahu alal sotsialistliku maailmasüsteemi ülekaal kapitalistlikust süsteemist,»[29] ütles N. S. Hruštšov aruandekõnes NLKP XXII kongressile.

2. NSV LIIT SAMMUB OTSUSTAVALE VÕIDULE MAJANDUSLIKUS VÕISTLUSES AMEERIKA ÜHENDRIIKIDEGA

Sotsialistlike maade saavutused majanduslikus võistluses kapitalismiga olenevad suurel määral NSV Liidu majanduslikest edusammudest. Meie maa astus esimesena sotsialismi teele ja ehitas selle üles. Esimesena astus Nõukogudemaa ka kommunismi laiahaardelise ehitamise teele, tema saavutused kergendavad ja kiirendavad teiste sotsialistlike maade liikumist kommunismi poole. NSV Liidu majandusliku võistluse tulemused kapitalismisüsteemi peamise riigiga — Ameerika Ühendriikidega — avaldasid kõige suuremat mõju kahe maailmasüsteemi majandusliku võistluse käigule.

Kui võrrelda 1961. aasta tootmise taset tööstuse ja põllumajanduse alal NSV Liidus ja Ameerika Ühendriikides, siis saame järgmise ülevaate.

---

[29] N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XXII kongressile, Tallinn, 1961, lk. 11.

Tabel 13

Tähtsamate tööstustoodete ja põllumajandussaaduste tootmine NSV Liidus ja Ameerika Ühendriikides 1961. aastal

Toodanguliik	NSV Liit	Ameerika Ühendriigid	NSV Liit protsentides, võrreldes Ühendriikidega
Malm (milj. t)	50,9	62,0	82
Teras (milj. t)	70,7	91,0	78
Kivisüsi, nafta, gaas jt. kütuseliigid (milj. t)	724	1430	51
Elektrienergia (miljard. kWh)	327	872	35
Sealhulgas elektrienergia tarbimine tööstuses (miljard. kWh)	213	425	50
Tsement (milj. t)	50,9	54	94
Puuvillased kangad (miljard. m²)	4,9	8,5	62
Villased kangad (milj. m)	353	270	131
Nahkjalatsid (milj. paari)	442	610	73
Peensuhkur (milj. t)	8,4	3,7	227
Teravili (milj. t)	137,3	194,2*	68
Sellest: nisu (milj. t)	64,3*	37,1	186
Kartul (milj. t)	84,4*	11,6	768
Puuvill (milj. t)	4,5	7,0*	63
Liha ja rasv (milj. t)	8,7*	17,8*	51
Piim (milj. t)	62,5	55,8*	110
Või (tuh. t)	848,0*	671,0*	130
Munad (miljard. tk.)	28,9	63,1*	38

* 1960. aasta andmed.

Nendest andmetest selgub, et mitme tähtsa toodanguliigi osas on NSV Liit juba käesoleval ajal ette jõudnud Ameerika Ühendriikidest toodangu absoluutse mahu poolest. Nii toodetakse praegu NSV Liidus rohkem kui Ameerika Ühendriikides villast riiet, peensuhkrut, nisu, kartuleid, piima, võid. Paljude toodanguliikide osas NSV Liidu näitajad juba lähenevad Ameerika Ühendriikide vastavatele näitajatele, nagu malmi ja terase, tsemendi, nahkjalatsite jt. osas.

Tervikuna moodustab praegu NSV Liidu tööstustoodang üle 60 protsendi Ameerika Ühendriikide toodangust; arvestatuna iga elaniku kohta aga üle 50 protsendi Ühendriikide tasemest. Põllumajandustoodang on 75—80 protsenti

ja arvestatuna iga elaniku kohta 70 protsenti Ameerika Ühendriikide toodangust.

Ajalooliselt äärmiselt lühikese ajaga on NSV Liit suutnud likvideerida majandusliku mahajäämuse, mis oli iseloomulik tsaariaegsele Venemaale, kus toodeti peaaegu 10 korda vähem tööstustoodangut kui sel ajal Ameerika Ühendriikides. Nüüd toodab NSV Liit ligi 20 protsenti kogu maailma tööstustoodangust — rohkem kui niisugused suuremad kapitalistlikud tööstusriigid nagu Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia, Kanada, Jaapan, Belgia ja Holland kokku.

Selline edu kõneleb sotsialistliku majandussüsteemi suurest üleolekust kapitalistlikust süsteemist.

Senised saavutused võimaldavad konkreetselt kindlaks määrata aega, millal NSV Liit ületab Ameerika Ühendriike nii tööstus- kui põllumajandustoodangu kogumahult ja samuti arvestatuna iga elaniku kohta. Kindlaks tagatiseks on seejuures NSV Liidu rahvamajanduse palju kiirem arenemistempo kui Ameerikas. Arenemistempo võrdlemine näitab, et NSV Liidu tööstus areneb 4 korda ja põllumajandus kolm korda kiiremini kui Ameerika tööstus ja põllumajandus. Aastail 1919—1960 oli NSV Liidus tööstustoodangu iga-aastane keskmine juurdekasv 10,1 protsenti ja Ameerika Ühendriikides 3,3 protsenti. Viimastel aastatel (1956—1961) suurenes Nõukogudemaal tööstustoodang keskmiselt 10,2 protsenti aastas, kuid Ameerikas 2,3 protsenti. Põllumajandustoodangu keskmine aastane juurdekasv on meil (1954—1960) 6,4 protsenti, Ühendriikides 2,4 protsenti.

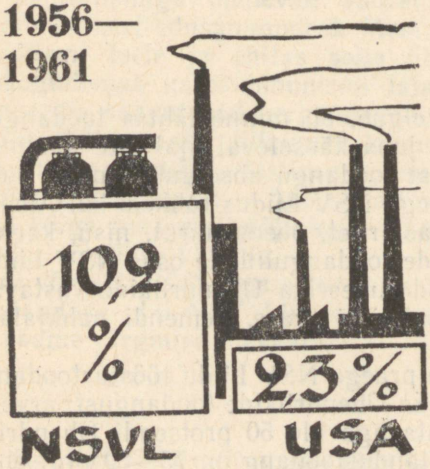

Kui arvestada tööstustoodangu juurdekasvu iga elaniku kohta, siis NSV Liidus on see 8,2 protsenti aastas, Ameerika Ühendriikides aga 0,6 protsenti.

Sotsialism kindlustab järelikult rahva-

majanduse kiire arenemistempo, tootlike jõudude kiire progressi. Sotsialism on vaba eraomanduslikest köidikuist, mis takistavad ja pidurdavad tootmise arenemist kapitalistlikus ühiskonnas. Nõukogude Eesti töötajad on oma kogemuste najal veendunud sotsialistliku tootmisviisi suurtes eelistes kapitalistliku korra ees. Kodanlikus Eestis suurenes tööstustoodang 21 aasta jooksul vaid mõnikümmend protsenti. Nõukogude võimu 21 aasta jooksul on kasvanud tööstustoodang peaaegu 13-kordseks. Iga elaniku kohta toodetakse praegu Eesti NSV-s 11 korda rohkem toodangut kui kodanliku korra ajal.

Kiire tempo on üks tähtsamatest teguritest NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide majanduslikus võistluses. Võidab see, kelle majandus areneb kiiremini.

Viimastel aastatel on meie maa, ületades Ameerika Ühendriike endiselt tempo poolest, hakanud nendest ette jõudma ka paljude tähtsate toodanguliikide valmistamise absoluutse juurdekasvu osas.

Tabel 14

Tööstustoodangu absoluutne juurdekasv NSV Liidus ja Ameerika Ühendriikides aastail 1954—1960 (keskmiselt aastas)

Toodanguliik	NSV Liit	Ameerika Ühendriigid
Malm (milj. t)	2,8	—1,1
Teras (milj. t)	3,9	—1,6
Rauamaak (milj. t)	6,6	—4,4
Kivisüsi (milj. t)	24,3	—7,4
Nafta (milj. t)	13,6	4,2
Gaas (miljard. m^3)	5,6	17,0
Elektrienergia (miljard. kWh)	21,1	46,6
Tsement (milj. t)	4,2	1,2
Puuvillane riie (milj. m^2)	161,0	—116,3
Nahkjalatsid (milj. paari)	25,9	9,3
Peensuhkur (tuh. t)	418,0	75,6

Miinus (—) tähendab toodangu vähenemist.

Toodangu juurdekasvu kiirem tempo ja selle alusel ka suurem absoluutne juurdekasv näitavad, et ei ole enam kaugel aeg, mil NSV Liit saavutab ja seejärel ületab Ameerika Ühendriikide taseme.

Tähtsamaks etapiks selles võistluses on NSV Liidu rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaan. NLKP XXII

kongressil tehti kokkuvõtteid seitseaastaku esimese kolme aasta tulemustest. Seitseaastaku täitmise senised tulemused näitavad plaaniliste ülesannete tunduvat ületamist. Näiteks oli ette nähtud esimese kolme aasta jooksul tööstustoodangu keskmine aastane juurdekasv 8,3 protsenti, tegelikult moodustas see 10 protsenti. Kolme aasta jooksul (1959—1961) valmistas NSV Liidu tööstus ligikaudu 19 miljardi rubla eest rohkem toodangut kui oli ette nähtud. Seepärast pidas NLKP XXII kongress vajalikuks korrigeerida 1965. aastaks, s. o. seitseaastaku lõpuks ette nähtud näitajaid. NLKP XXII kongressile esitatud Keskkomitee aruandes tõi N. S. Hruštšov järgmised parandatud näitajad.

Tabel 15

Tööstustoodang 1965. aastal võrdlevalt 1960. aastaga

Toodanguliik	1960. a.	Korrigeeritud näitajad 1965. a.	Oli esialgselt planeeritud 1965. a.
Malm (milj. t)	46,8	72—73	65—70
Teras (milj. t)	65,3	95—97	86—91
Valtsmetall (milj. t)	51,0	73—74,5	65—70
Nafta (milj. t)	147,9	üle 240	230—240
Elektrienergia (miljard. kWh) . .	292	üle 520	500—520

Seitseaastaku lõpuks jõuab NSV Liit niisuguse piirini, kus ei kulu enam palju aega selleks, et Ameerika Ühendriikidest majanduslikus suhtes ette minna. Nõukogude majandusteadlaste arvestused näitavad, et kui Ameerika tööstus areneb ka eelolevatel aastatel senise tempoga, s. o. 2,5-protsendilise aastase juurdekasvuga, siis 1965. aastal moodustab NSV Liidu tööstustoodang 95 protsenti Ameerika Ühendriikide tasemest. 1967.—1968. aastal ületab NSV Liit Ameerika Ühendriikide taseme ja asub esikohale maailmas.

Pärast seda kulub veel mõned aastad selleks, et saavutada ja ületada Ameerika Ühendriikide tase toodangu hulgalt iga elaniku kohta. 1960. aastal oli NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide suhe toodangu osas iga elaniku kohta järgmine.

Tabel 16

Toodang iga elaniku kohta NSV Liidus ja Ameerika Ühendriikides 1960. aastal (kilogrammides)

Toodanguliik	NSV Liit	Ameerika Ühendriigid
Malm	218	338
Teras	305	499
Kivisüsi	2074	2161
Nafta	690	1928
Gaas (m^3)	220	2001
Elektrienergia (kWh)	1279	4668
Kunst- ja sünt. kiud	1,0	4,3
Tsement	212	295
Puuvillane riie (m^2)	24,3	48
Villane riie (m)	1,6	1,4
Peensuhkur	30	19
Teravili	622	1080
Suhkrupeet	265,5	83
Puuvill	20,5	51,9
Kartul	392	65
Liha ja rasv	41	99
Piim	287	317
Munad (tk.)	124	347

Vaatamata mahajäämusele mõnede toodanguliikide osas ei ole mingit kahtlust selles, et toodangu kiirema kasvutempo tõttu NSV Liidu majanduslik põhiülesanne — mööduda Ameerika Ühendriikidest toodangu hulgalt iga elaniku kohta — täidetakse. NLKP programmis on ette nähtud selle ülesande täitmine kommunismi ehitamise esimesel etapil. «**Lähemal aastakümnel** (aastail 1961—1970) jõuab Nõukogude Liit kommunismi materiaalset tehnilist baasi luues toodangu valmistamises iga elaniku kohta ette kõige võimsamast ja rikkamast kapitalismimaast — Ameerika Ühendriikidest.»[30]

1970. aastal on NSV Liidu tööstustoodang 19 protsenti suurem kui Ameerikas sel ajal. Et NSV Liidu elanikkond on arvuliselt 18 protsenti suurem Ühendriikide elanikkonnast, siis järelikult toodang iga elaniku kohta meil ületab Ameerika Ühendriikide taseme.

---

[30] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 61.

NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide majanduslikus võistluses on määrav tähtsus tööviljakuse tasemel.

Tööviljakuse võrdlemine NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide tööstuses näitab, et ajaloolistest põhjustest tingituna (tsaariaegne Venemaa jäi Ameerika Ühendriikidest maha tööviljakuse tasemelt 9 korda) on NSV Liidus käesoleval ajal tööviljakus, kolossaalsele tõusule vaatamata, siiski veel mõnevõrra madalam kui Ameerika Ühendriikides, kuid kõrgem kui Lääne-Euroopa arenenud tööstusmaades. Suhteliselt kõrgem tööviljakus Ameerika Ühendriikides on seletatav peale muude asjaolude veel kõrge tööintensiivsusega, mis põhjustab tööliste enneaegse rivist väljalangemise. Sotsialistlikus ühiskonnas kindlustatakse tööviljakuse tõus nii, et tööintensiivsuse üldine tase ei kahjustaks töölise normaalset töövõimet. Tööviljakuse tõusuga üheaegselt lühendatakse meil tööaega ja luuakse paremad tingimused töölise vaimseks ja füüsiliseks arenemiseks, tema elatustaseme tõstmiseks.

Tuginedes tööviljakuse kõrgemale kasvutempole, on NSV Liidul täiesti reaalsed võimalused Ameerika Ühendriikidest ette jõuda ka tööviljakuse tasemelt.

Järgnevatel aastatel on samuti nagu varemgi peamine, millele tuleb koondada meie tööstuse töötajate tähelepanu seitsme aasta plaani täitmisel, tööviljakuse igakülgne tõstmine. Kommunismi ehitamise esimesel etapil (1961—1970) peab tööviljakus tõusma tööstuses rohkem kui kahekordseks ning 20 aastaga nelja- kuni nelja ja poole kordseks. 20 aasta pärast ületab tööviljakus Nõukogude Liidu tööstuses Ameerika Ühendriikide tööstuse praeguse tööviljakuse taseme umbes kolmekordselt, kui aga arvestada ühe tunni tööviljakust, siis suureneb see seoses tööpäeva lühendamisega NSV Liidus märksa rohkem.

Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide praeguse taseme ja arenemistempo võrdlemine tootmise mahu osas, toodangu hulgalt iga elaniku kohta, toodangu absoluutse juurdekasvu ja tööviljakuse osas viib järeldusele, et meie asjad edenevad hästi. Meil on kõik võimalused võita Ameerika Ühendriike rahulikus majanduslikus võistluses. Et aga need võimalused muutuksid tegelikkuseks, tuleb palju tööd teha, paremini ja arukamalt kasutada reserve, järjekindlalt täiustada planeerimist ja rahvamajanduse juhtimist. Sellised ülesanded seadis NLKP XXII kongress nõukogude rahva ette majandusliku põhiülesande täitmi-

seks, s. o. otsustava võidu saavutamiseks võistluses Ameerika Ühendriikidega.

Sotsialistliku süsteemi tervikuna ja eriti Nõukogude Liidu kui sotsialistliku leeri peamise riigi edusammud majanduslikus võistluses kapitalismiga on tõendanud marksistlik-leninliku teooria õigsust ja näitavad kujukalt kõigile kapitali ikkes olevatele rahvastele, et selle õpetuse alusel organiseeritud ühiskond avab piiramatud võimalused majanduse ja kultuuri arenemiseks ning inimestele kõrge elatustaseme, rahuliku ja õnneliku elu tagamiseks.

Tänapäeval avaldab peamist mõju rahvusvahelisele arenemisele sotsialism oma majanduslike edusammudega. Sotsialismi ja kommunismi ehitamine on tegur, mis revolutsioneerib ja kiirendab kogu inimkonna arenemist progressi suunas. Mittesotsialistlike maade rahvad pööravad järjest sagedamini oma pilgu sotsialistlike maade poole. Koloniaalikkest vabanenud rahvad võtavad üle sotsialistlike maade kogemusi majanduslikul alal. Nad otsivad sotsialistlikult maailmasüsteemilt eestkostet ja toetust võitluses kolonisaatoritega.

Sotsialism oma rahu- ja progressiideaalidega on muutunud maailma arenemise otsustavaks teguriks. Inimkond areneb sotsialismi-kommunismi suunas.

3. SOTSIALISTLIKULT MAJANDUSELT KOMMUNISTLIKULE MAJANDUSELE

Sotsialismi täielik ja lõplik võit NSV Liidus, tohutu suured edusammud majanduslikus võistluses kapitalismiga on loonud eeldused sotsialismilt järkjärguliseks üleminekuks kommunismile. Sotsialismi ümberkasvamine kommunismiks on objektiivne seaduspärasus. Kommunismi võit on niisama vältimatu kui kapitalismi hukkumine.

Nõukogude sotsialistliku ühiskonna kogu eelnev areng on ette valmistanud tingimused kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks NSV Liidus. NLKP XXII kongress võttis vastu konkreetse plaani kommunismi ehitamiseks meie maal.

Mis on kommunism? Kommunism on klassideta ühiskond, kus kehtib ühtne tootmisvahendite üldrahvalik omandus ja kõigi ühiskonnaliikmete täielik sotsiaalne võrdsus, kus koos inimeste igakülgse arenemisega kasva-

vad pidevalt areneva teaduse ja tehnika baasil tootlikud jõud, kus kõik ühiskonna rikkuse allikad hakkavad voolama täie jõuga ja viiakse ellu üllas põhimõte «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema vajaduste järgi». Kommunism on vabade ja teadlike tööinimeste hästiorganiseeritud ühiskond, kus seatakse sisse ühiskonna omavalitsus, kus töö ühiskonna heaks saab igaühele eluvajaduseks, tunnetatud paratamatuseks, kus igaühe võimeid rakendatakse kõige suurema kasuga rahva heaks.

Kommunism ei kujuta endast midagi vastandlikku sotsialismile. Kommunism kasvab välja sotsialismist. Sotsialism ja kommunism on ühe ja sama ühiskondlik-majandusliku formatsiooni kaks faasi. Nad erinevad teineteisest tootlike jõudude arenemistasemelt ja ühiskondlike suhete küpsuse astme poolest. Kommunismi ajal on tootlikud jõud saavutanud nii kõrge arenemistaseme, et on võimalik luua aineliste ja vaimsete hüvede küllus. Järelikult kommunismi ehitamise ülesanne eeldab kõigepealt niisuguse materiaalse tehnilise baasi loomist, mis tagaks meie maal materiaalsete hüvede külluse, kõige kõrgema elatustaseme ja võimaluse üle minna vajaduste järgi jaotamisele ning klassideta ühiskonnale.

Nõukogude Liidul on käesoleval ajal olemas kõik võimalused niisuguse materiaalse tehnilise baasi rajamiseks lähema 20 aasta jooksul. Kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomine on NLKP programmis seatud nõukogude rahva majanduslikuks peaülesandeks.

Kommunismi ehitamise 20 aasta generaal-perspektiivplaan näeb ette vastavalt etappidele saavutada t ö ö s t u s e s tähtsamate toodanguliikide alal järgmisi tulemusi (vaata tabel 17, lk. 63).

Aastail 1961—1970 suureneb tööstustoodangu maht umbes kahe ja poole kordseks, kusjuures ületatakse Ameerika Ühendriikide tööstusliku tootmise tase. Järgneval aastakümnel (1970—1980) jätkub tööstuse kiire arenemine. 1980. aastaks peab tööstustoodang kasvama vähemalt kuuekordseks.

Kahekümne aasta jooksul areneb tööstus mitte ainult kvantitatiivselt, vaid, tingituna tehnilisest progressist, teeb ühtlasi läbi suured kvalitatiivsed muutused. Kommunismi materiaalset tehnilist baasi luuakse areneva tehnilise pöörde tingimustes. Kommunismi ehitav ühiskond saab kõige täielikumalt ühiskonna huvides ära kasutada

Tabel 17

NSV Liidu tööstuse arenemine aastail 1960—1980

Toodanguliik	1960. a.	1980. a.	Mitu korda suureneb
Tööstuse kogutoodang (miljard. rbl.)	155	970—1000	6,2—6,4
Sealhulgas:			
A. tootmisvahendid (miljard. rbl.)	105	720—740	6,8—7
B. tarbeesemed (miljard. rbl.)	50	250—260	5—5,2
teras (milj. t)	65	250	3,8
nafta (milj. t)	148	690—710	4,7—4,8
gaas (miljard m^3)	47	680—720	14,4—15,2
tsement (milj. t)	6,6	233—235	5,1—5,2
kangad — iga liiki (miljard. m^2)	45,5	20—22	3—3,3
nahkjalatsid (miljard. paari)	419	900—1000	2,1—2,4

tehnilisest progressist tulenevaid võimalusi. Seepärast kujunevad eeloleva 20 aasta jooksul kommunistliku ühiskonna kõrgeltarenenud tootlikud jõud, kujuneb kapitalistlikust tööstusest täiesti erineva struktuuri ja seaduspärasustega kommunistliku ühiskonna tööstus. See tööstus ei ole enam see, mis ta on praegu. Tootmisprotsess automatiseeritakse, tootmisprotsessi juhtimiseks kasutatakse küberneetika vahendeid, elektronseadmeid jt. Töölistest saavad insener-tehnilised töötajad. Füüsilise ja vaimse töö olulised erinevused kaovad. Ettevõtetes tehakse tööstusalast teaduslikku uurimistööd, millest võtavad osa arvukad töötajad. Töötajate kollektiivid võtavad kõige laialdasemalt osa ettevõtete juhtimisest. Kommunistlik töö on levinud ja muutunud üldiseks.

Kõrgeltarenenud tootlike jõudude baasil hoitakse tohutult kokku ühiskondlikku tööd. 20 aasta pärast on tööviljakus tööstuses tõusnud nelja- kuni nelja ja poole kordseks. Töönädal ja tööpäev lühenevad, töötajatele jääb rohkesti vaba aega selleks, et tegelda mitmesuguste vaimsete huvialadega — kunsti, kirjanduse, kehakultuuri ja spordiga jne.

Kuidas arenevad tähtsamad tööstusharud 20 a. jooksul?

V. I. Lenini poolt juba nõukogude võimu algpäevil püstitatud loosung «Kommunism — see on nõukogude võim pluss kogu maa elektrifitseerimine» on sügava mõttega. Elektrifitseerimine on kommunistliku majanduse rajamise peateljeks. Ta etendab juhtivat osa kõigi rahvamajandusharude arenemises, kogu tänapäeva tehnilises progressis. Seepärast 20 aasta jooksul areneb elektrienergia

tootmine suhteliselt kiiremini kui paljud teised tööstusharud. 1980. aastaks viiakse lõpule põhiliselt kogu maa elektrifitseerimine. Tööstus ja põllumajandus varustatakse täielikult elektrienergiaga. Rahuldatakse samuti õigustatud eluolustikulised vajadused elektrienergia osas. Töötajad saavad võimalikult täielikumalt elektrifitseerida oma koduse majapidamise — kasutada külmutuskappe, televiisoreid, õhu konditsioneerimise seadeldisi jms.

Kütuse- ja metallitööstuses suureneb eriti loodusliku gaasi tootmine. Gaas ja nafta kujunevad tähtsamateks kütuseliikideks. Kütusebilansi ümberkujundamine nende kasuks jätkub. Edaspidi langeb veelgi kivisöe osatähtsus. Kui tööstuse kogutoodang kasvab 1980. aastaks 6,2—6,4-kordseks, siis kivisöe tootmine ainult 2,3—2,34-kordseks. Suureneb terase tootmine. Teras jääb endiselt üheks tähtsaks konstruktsioonimaterjaliks, kuid tema osatähtsus hakkab kahanema. Terasega konkureerivad edukalt alumiinium ja plastmassid, mille osatähtsus eeloleval perioodil suureneb.

Suure tulevikuga tööstusharuks, mille osatähtsus tööstuses kommunismiehitamise perioodil järjest kasvab, on keemiatööstus. 20. aasta jooksul suureneb keemiatööstuse toodang ligikaudu 17-kordseks. Sünteetiliste vaikude ja plastmasside tootmine kasvab ligikaudu 60-kordseks. Keemiatööstuse toodang tungib toorainena kõikidesse rahvamajandusharudesse. Ta asendab metalli, puitu ja teisi materjale ökonoomse, praktilise, kerge sünteetilise materjaliga. Plastmasside juurutamisega masinaehitustööstusesse, kus nad asendavad metalli, muutub masinate ja seadmete kaal kergemaks, gabariidid väiksemaks.

Eriti suur perspektiiv on sünteetilistel materjalidel kergetööstuses. Sünteetilisest materjalist valmistatud rahvatarbekaubad: rõivad, jalatsid jms. on vastupidavad, nägusad ja odavad.

Kogu rahvamajanduse tehnilise rekonstrueerimise aluseks on masinaehituse arendamine. Masinaehitus peab varustama kõiki rahvamajandusharusid automaatmasinatega, elektroonikavahendite ja muude täiuslike töövahenditega. Seejuures peab masinaehitus tootma automaatmasinaid ka enda jaoks. Masinate tootmiseks rakendatakse laialdaselt automaatmasinaid ja automaatliine. Masinaehitustööstus peab arenema teistest tööstusharudest kiiremini. Partei programmis on ette nähtud masinaehituse ja metal-

litööstuse toodangu üldmahu suurendamine 10—11-kordseks, sealhulgas automaat- ja poolautomaatliinide tootmine kasvab kuni 60-kordseks. 20 aasta jooksul ehitatakse 2800 uut masinaehitus- ja metallitehast, 1900 vana tehast rekonstrueeritakse.

Tootmisprotsessi automatiseerimiseks on meie ühiskonnas avatud kõik teed. Tehniline progress on sotsialistliku tootmise arenemise tingimuseks ja ühtlasi tulemuseks. Siin ei tunne automatiseerimine neid kitsendavaid piire, mis on iseloomulikud kapitalistlikule süsteemile. Automatiseerimine ei põhjusta meil tööpuudust nagu kapitalistlikus ühiskonnas. Vabanenud töötajaid kasutatakse teisel tööl, töötajatele luuakse kõik tingimused ümberkvalifitseerimiseks, tööjõuressursid jaotatakse ümber plaani kohaselt. Automatiseerimine kindlustab tööviljakuse enneolematu kasvu, kergendab inimeste tööd, lühendab tööaega ja tagab rahva elatustaseme tõusu.

Tööstuse niisuguse võimsa arengu planeerimisel lähtub meie partei rasketööstuse juhtivast osast sotsialistlikus taastootmises. Samal ajal lähendatakse märksa tootmisvahendite ja tarbeesemete tootmise arendamise tempot. Partei teeb kõik selleks, et rasketööstus tagaks järjest kasvaval määral tarbeesemete tootmise suurenemise.

Sotsialistliku rahvamajanduse teise tähtsama haru — p õ l l u m a j a n d u s e arendamisel on järgmisel kahel aastakümnel peaülesandeks saavutada elanikkonnale toiduainete ja tööstusele põllumajandusliku tooraine küllus, kujundada külas ühiskondlikud suhted ümber kommunistlikeks ning põhiliselt likvideerida erinevused linna ja maa vahel.

Et seda saavutada, tuleb tagada põllumajanduse tootlike jõudude võimas kasv. NLKP programm näeb ette põllumajandustoodangu üldmahu suurendamise 10 aastaga ligikaudu kahe ja poole kordseks ning 20 aastaga kolme ja poole kordseks. Teravilja tootmine peab suurenema 8,2 miljardilt puudalt 1960. aastal 18—19 miljardi puudani 1980. aastal. Liha tootmine vastavalt 8,7 miljonilt tonnilt 30—32 miljoni tonnini. Piima toodetakse 1980. aastal 170—180 miljonit tonni, s. o. peaaegu kolm korda rohkem kui 1960. aastal. Suhteliselt kiiremas tempos kasvab niisuguste põllumajandussaaduste tootmine, mille osatähtsus meie rahva toiduratsioonis hakkab tunduvalt suurenema, nagu munad, puuvili, marjad ja viinamarjad.

Sotsialistlikul põllumajandussüsteemil on tohutu suured potentsiaalsed võimalused. Põllumajandussaaduste tootmise suurendamise grandioossed ülesanded on täiesti reaalsed, põhinedes nende võimaluste täielikumal ärakasutamisel. Põllumajanduse elektrifitseerimine ja kompleksne mehhaniseerimine võimaldavad 20 aastaga tõsta tööviljakust viie- kuni kuuekordseks, s. t. rohkem kui tööstuses. Niisuguse ulatusliku tööviljakuse tõusu alusel on võimalik likvideerida põllumajanduse mahajäämus tööstusest ja muuta põllumajandus kommunistliku ühiskonna kõrge arenemistasemega majandusharuks.

*

Nõukogude rahvas ehitas kangelasliku tööga üles sotsialismi. Ei ole mingit kahtlust, et kahe aastakümne jooksul luuakse nõukogude rahva sihikindla tööga kommunismi materiaalne tehniline baas, mis tagab kogu elanikkonnale aineliste ja kultuuriliste hüvede külluse. 1980. aastaks jõuab nõukogude ühiskond päris ligi vajaduste järgi jaotamise printsiibi elluviimisele ja järk-järgult toimub üleminek ühtsele üldrahvalikule omandusele. Seega 20 aasta jooksul ehitatakse NSV Liidus põhiliselt üles kommunistlik ühiskond. Kommunismi ehitamine viiakse täielikult lõpule juba järgmisel perioodil.

Kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomisega lahendatakse ühtlasi põhilised majanduslikud ülesanded võistluses kapitalistliku süsteemiga. Nõukogude Liidus too-

detakse 20 aasta pärast peaaegu kaks korda rohkem tööstustoodangut kui seda praegu toodab kogu mittesotsialistlik maailm. Kaugele maha jäävad Ameerika Ühendriigid tootmise tasemelt üldse ja samuti toodangu hulgalt iga elaniku kohta. Maailma kapitalism saab lõplikult lüüa majanduslikul alal.

4. MISSUGUNE ON MAAILM 20 AASTA PÄRAST

Kommunismi ehitamine NSV Liidus (varem või hiljem asuvad sellele teele ka teised sotsialismimaad) avaldab ennenägemata suurt mõju inimkonna lähemale tulevikule. Järjest sagedamini esitavad inimesed kapitalistlikus maailmas küsimuse — milliseks kujuneb maailm 20 aasta pärast.

Juba NLKP programmi vastuvõtmine on avaldanud tohutut mõju maailma rahvastele ning sundinud kodanlikke teadlasi tegelema arvestuste ja prognoosidega tuleviku kohta. Meie partei programm kutsus esile rahvusvahelise kodanluse vihase hammastekiristamise ja valimatu laimu sotsialismi ja kommunismi aadressil, kuid kainelt arutlevad kodanlikud ringkonnad on sunnitud vastu tahtmist tunnistama 20 aasta plaani reaalsust ja seda, et plaan täidetakse. Näiteks kirjutab ameerika kodanlik majandusteadlane R. Dann: «Tuginedes sellele, mida me teame nõukogude saavutustest, otsustades samuti statistiliste andmete järgi, on need meie hulgast, kes jälgivad Nõukogude Liidu arenemist, veendunud, et programm ei ole utoopia. Selles seatud eesmärgid on ettenähtud ajal saavutatavad.» Inglise kodanlik majandusajakiri «The Economist» kirjutas: «Joonistades tulevikupilte, põhinevad programmi autorid ilmselt rohkem statistikal kui revolutsioonilisel hool. Need ülesanded, mis on seatud programmis, nagu näiteks 1980. aastaks tööstustoodangu suurendamine 6-kordseks või terase tootmise suurendamine 250 miljoni tonnini aastas, on peaaegu täpsed projektid, mis on koostatud praegust arenemistempot arvestades.»[31]

Austria ajakirjanik Bruno Frey kirjutas meie partei programmi kodanlike kommentaaride kohta väga tabavalt: «Lääne ajakirjandus demonstreeris oma vaimset mandumist. Dokumendi analüüsimise asemel tegeleb ta rafineeri-

[31] «The Economist», 5. augustil 1961, lk. 525.

tud statistikaga. «New York Times» luges ära, et programmis on 50 000 sõna, Londoni «Times» piirdus ridade lugemisega (neid oli 5000). Müncheni «Merkurius» teatas, et «Pravdas» võttis programm enda alla üheksa lehekülge, Hamburgi «Die Welt» arvutas aga välja, et programmi tekst moodustab 180 masinakirjalehte. Selliste tühiasjade kaudu tahetakse ajaloolisest dokumendist mööda hiilida.

Malaia istanduse töölised, Princetowni üliõpilased-matemaatikud, Rio trammijuhid, Wimbledowni koduperenaised ei hakka programmi sõnu kokku arvutama, nad süvenevad temasse, püüavad tema mõttesse tungida. Paljud neist näevad, kuidas programmi sõnad saavad teoks. Seda näevad nende lapsed. See on paratamatu.

Kahekümne aasta pärast on maailm teine.»

Tõepoolest, 20 aasta pärast on maailm tundmatuseni muutunud. Isegi raske on täpselt kindlaks määrata kõiki neid tagajärgi, mida toob inimkonnale kommunismi ülesehitamine NSV Liidus ja sotsialismi maailmasüsteemi arenemine eeloleval kahel aastakümnel. Nõukogude majandusteadlase S. Strumilini arvestuste järgi suureneb maakera elanikkond 20 aasta jooksul 1 miljardi inimese võrra ja moodustab siis 4 miljardit. Kui eeldada, et mingisuguseid muutusi, nagu uute sotsialistlike maade tekkimine imperialistlikust süsteemist väljalangemise ja nõrgaltarenenud maade sotsialismi teele asumise tõttu, ei toimu (see on vaevalt tõenäoline), siis jaguneb 1980. aastal maakera rahvastik järgmiselt:

	Miljardit inimest	Protsent
1. Sotsialismimaad	1687	40
2. Imperialismimaad . . .	733	18
3. Ülejäänud maad[32] . . .	1783	42

Kui aga tagasihoidlikult arvestada, et lähema 20 aasta jooksul asub sotsialismi teele imperialismileerist 10 protsenti ja neutraalsetest maadest 30 protsenti rahvastikust, siis sel juhul on sotsialismimaade elanikkond 1980. aastal 54 protsenti maakera rahvastikust, s. o. üle poole. Tõeliselt avaldavad kommunismi ehitamise edusammud NSV Liidus revolutsioneerivat mõju kapitalistliku maailma rahvastele

[32] Ülejäänud maade all mõeldakse koloniaalikkest vabanenud endisi asumaid ja iseseisvuse eest võitlevaid asumaid.

ja seepärast võib julgesti loota sotsialistliku maailmasüsteemi laienemist uute maade arvel, kes astuvad sotsialistlikule arenemisteele.

Tööstusliku arenemise osas tuleb arvestada seda, et sotsialistlike maade arenemistempo on 3 korda kõrgem kui kapitalistlikel maadel. Seepärast kujuneb arvatavasti 1980. aastaks tööstustoodangu osatähtsus kahel võistleval süsteemil järgmiseks (nõukogude majandusteadlaste A. Aleksejevi ja I. Dudinski arvestused).

	Sotsialistlik süsteem		Kapitalistlik süsteem	
	1960. a.	1980. a.	1960. a.	1980. a.
Tööstustoodangu maht	100	965	100	219
Osatähtsus maailma tööstustoodangus (protsent)	36	71	64	29

1980. aastal toodavad sotsialistlikud maad maailmas (arvestamata süsteemi laienemist uute maade arvel) peaaegu kolmveerand tööstustoodangust. Toodang iga elaniku kohta on siis 4 korda suurem kui kapitalistlikes maades.

20 aasta pärast on sotsialistlikud maad saavutanud suure majandusliku ülekaalu kapitalismist. Nad kindlustavad kõige kõrgema elatustaseme maailmas, tagavad rahu, töö, vabaduse, võrdsuse ja vendluse valitsemise uues ühiskonnas.

Mis on oma aja ära elanud kapitalismil vastandada nendele perspektiividele? Seoses NLKP programmis püstitatud kommunismi ehitamise grandioosse plaani avaldamisega on kodanluse ideoloogid mitmekordistanud jõupingutusi omapoolsete prognooside väljatöötamiseks, mis lohutaksid kodanlasi kapitalismi paratamatu hukkumise perspektiivist tekkinud ärevuse, lootusetuse ja kindlusetuse tundes. Juba NLKP programmi projekti avaldamisel andis «New York Times» direktiivi kodanlikele propagandistidele: «On vaja midagi Vabaduse Manifesti taolist, mida võiks vastandada viimasele Kommunistlikule Manifestile.»

Viimasel ajal ongi kodanlike majandusteadlaste poolt tehtud mitmesuguseid prognoose majanduse arenemise kohta kapitalistlikes maades eelolevatel aastakümnetel. Nii näiteks avaldas ameerika ajakiri «United States News

and World Report» grupi ameerika majandusteadlaste arvestused Ameerika Ühendriikide majanduse arenemise kohta 1970. aastani. Nende optimistlike ennustuste järgi, mis eeldavad 4,5-protsendilist arenemistempot tööstuses, samal ajal kui tegelik on 2,5 protsenti, võrdsustub 1970. aastal Ameerika Ühendriikide ja NSV Liidu tööstuslik arenemistase ja pärast 1970. aastat asub juba maailmas esikohale NSV Liit. Umbes samadele järeldustele jõuavad ka kodanlikud majandusteadlased Ameerika Ühendriikide Rahvusliku Planeerimise Assotsiatsioonist, Stanfordi Instituudist jt.

Saksa Föderatiivse Vabariigi Kieli Majandusinstituudi direktor F. Baade püüab ennustada, missuguseks kujuneb maailmas olukord 2000. aastaks majandusliku võistluse osas. Tema arvestuste järgi moodustab 2000. aastal maakera rahvastik 6—6,5 miljardit inimest. Sellest sotsialistlike maade elanikkond 4,8—5,2 miljardit. «Lääne eeskujuga» maailmas on 1,2 miljardit. Ta eeldab seejuures, et enamik nõrgaltarenenud maid läheb sotsialismi teed. Kumma tee valivad imperialistlikust koloniaalikkest vabanenud maad, see otsustab, mainitud autori arvates, sotsialismi ja kapitalismi võistluse käigu. «Kommunistliku ja mittekommunistliku maailma võistluse tähtsamaks elemendiks kuni 2000. aastani on võitlus arenevate maade enda poole tõmbamise eest. Kui Lääne maailm kaotab selle lahingu, siis meie lapsed ja lapselapsed hakkavad elama maailmas, kus mittekommunistlik sfäär on väga väike.»[33]

Sama autor kutsub kodanlasi üles: «Meil ei ole õigust elada poolunes, andudes unistustele ja illusioonidele. Kui me ei taha lootusetult maha jääda, siis peame end raputama ja käised üles käärima.»

Mingisuguseid rõõmustavaid perspektiive ei saa pakkuda kodanlusele ka ameerika ajakiri «Fortuna», kirjutades, et ta «ei saa ette öelda kapitalismi eluea kestust Ameerika Ühendriikides».

Need kapitalistlike maade avalikele ringkondadele tüüpilised arutlused väljendavad subjektiivselt kapitalismi paratamatut objektiivset lagunemisprotsessi, ta võimetust ja perspektiivitust võistluses sotsialistliku maailmaga.

---

[33] Fritz Baade, Der Wettlauf zum Jahre 2000. Unsere Zukunft: Ein Paradies oder die Selbstvernichtung der Menschheit, Oldenburg, 1960.

KOKKUVÕTE

Kommunistliku partei manifesti avaldamise ajal oli kommuniste ainult mõnisada. Nemad, eesotsas K. Marxi ja F. Engelsiga, alustasid organiseeritud võitlust kommunistliku ühiskonna eest. Nüüd, NLKP programmi vastuvõtmise ajaks, mida õigustatult loetakse tänapäeva kommunistlikuks manifestiks, on neist kasvanud kommunistide võimas 40-miljoniline väesalk. Kommunistlikud parteid on nüüd kõige autoriteetsemad ja üldtunnustatavad parteid, kes juhivad töötavate rahvahulkade võitlust uue ühiskonna eest.

Teadusliku kommunismi ideed, mis üle saja aasta tagasi alles hakkasid levima, on tänapäeval muutunud materiaalseks jõuks. Üks kolmandik maakera rahvastikust juhindub nendest ideedest sotsialismi, kommunismi ehitamisel. Sotsialismi teele asuvad ikka uued ja uued rahvad. Sotsialismimaailm laieneb, kapitalismimaailm aheneb. Sotsialism astub paratamatult kõikjal kapitalismi asemele. Imperialismil ei ole enam jõudu seda protsessi seisma panna. Maailma rahvad veenduvad ikka enam, et sotsialistlik süsteem loob kõige täielikumad võimalused inimese mitmekülgsete vajaduste rahuldamiseks, tema võimete ja talendi igakülgseks arenemiseks. Sotsialism viib edasi ühiskonna progressi, tagab ühiskonna tootlike jõudude kiire arenemistempo. Ainult sotsialism võib teostada teaduslik-tehnilise revolutsiooni ja rakendada selle tulemused inimese teenistusse.

NLKP programmis kavandatud kommunismiehitamise reaalse plaani täitmise käik hakkab avaldama tohutu suurt mõju sündmuste arenemisele maailmas kommunismi suunas. Iga nõukogude inimese ülesandeks on anda maksimaalne panus oma töökohal kommunistliku ühiskonna ehitamiseks, teades, et sellega aitame ühtlasi kaasa oma vendadele — kapitalismimaade töötajatele nende võitluses kapitalismi likvideerimise eest. Kommunismi võit ei tule iseenesest. Igaüks meist peab oma tööga lähendama seda võitu. Nõukogude rahva kangelaslik töö innustab kapitalistliku maailma töötajaid revolutsioonilisele võitlusele sotsialismi eest.

Meie ajastul arenevad sündmused vääramatult sotsialismi, kommunismi suunas. Kommunism on inimkonna tulevik.

SISUKORD

Sissejuhatus 3

I. **Ajalugu on langetanud kapitalismile surmaotsuse**

1. Maailma kapitalismi kriis 5
2. Töölisklassi rahvusvaheline revolutsiooniline liikumine 41

II. **Sotsialistlik maailmasüsteem teel võidule kapitalismi üle**

1. Sotsialismi maailmasüsteemi saavutused majanduslikus võistluses kapitalismiga 48
2. NSV Liit sammub otsustavale võidule majanduslikus võistluses Ameerika Ühendriikidega 54
3. Sotsialistlikult majanduselt kommunistlikule majandusele 61
4. Missugune on maailm 20 aasta pärast 67

Kokkuvõte 71

Кээрна Арно Артурович

ДВЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ — ДВА ПУТИ РАЗВИТИЯ

На эстонском языке

Обложка Ю. Куузик

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja H. Seping. Kunstiline toimetaja E. Palmiste.
Tehniline toimetaja J. Pedari. Korrektor S. Kõiv.

Ladumisele antud 19. I 1962. Trükkimisele antud 24. II 1962. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 4,5. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 3,69. Arvutuspoognaid 4,08. Tiraaž 3000. MB-00638. Tellimise nr. 190.

Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tn. 54/58.

Hind 9 kop.

1—8

Sarjas «Sotsialistlikult majanduselt kommunistlikule majandusele» ilmuvad lähemal ajal veel järgmised brošüürid:

A. Koslov, A. Karu, Majanduslik peaülesanne.

M. Bronštein, N. Erman, G. Rekker, Vestlusi elatustasemest.

H. Metsa, V. Türk, Materiaalsete ja kultuuriliste hüvede jaotamisest üleminekul kommunismile.

L. Kaaramaa, K. Indre, Nõukogude küla teel kommunismile.

9 kop.

A
24486
~~53 894~~